

Honderd jaar DPV

De eerste eeuw van een leergierige vereniging

door Jacqueline Habets en Saïd Mooijman

***'Ik droomde dat ik langzaam leefde...
langzamer dan de oudste steen.'***

M. Vasalis, uit het gedicht 'Tijd'

Op 24 november 1913, volgens de KNMI-daggegevens in Nederland een koude, grijze en vochtige dag in Assen, gingen drie heren op weg om ten overstaan van de notaris de oprichting te ondertekenen van een nieuwe vereniging, de Drentsch-Præhistorische Vereeniging, de DPV. Dat waren de heren R. Houwink uit Meppel, G.J. Mulder uit Assen en J. Meursing uit Hoogeveen. Volgens de statuten, artikel 3, lid 1, luidde de doelstelling van de nieuwe vereniging:

De bevordering van de wetenschap der voor- en vroeghistorische beschaving in de provincie Drenthe, meer in het bijzonder:

- *de bevordering van het onderzoek naar voor- en vroeghistorische cultuuroverblijfselen in de bodem van de provincie Drenthe;*
- *de instandhouding, bewaring en waar wenselijk reconstructie van de verkregen cultuuroverblijfselen in het algemeen belang;*
- *de verspreiding van kennis van en het opwekken van belangstelling voor de voor- en vroeghistorische beschavingen in de provincie Drenthe in het algemeen.*

Het was overigens niet de eerste rechtspersoon in Drenthe die zich deze bijzondere opdracht aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog heeft gesteld. In een aansluitend hoofdstuk werpt Leo Verhart een blik op de 'prehistorie' van de vereniging.

Maar hoe komt het eigenlijk dat er in Assen in die tijd een vereniging met zo'n ambitieuze doelstelling werd opgericht? Hoe zag de wereld in Drenthe er toen uit? Wat wisten de mensen in die tijd van prehistorie en archeologie? En wat heeft de nieuwe vereniging in Drenthe de afgelopen 100 jaar van die ambitieuze doelstelling kunnen realiseren? Dit zijn de vragen waarop in dit hoofdstuk van het jubileumboek wordt geprobeerd een antwoord te geven.

Drenthe aan het begin van de 20^{ste} eeuw

Drenthe telde in 1900 bijna 150.000 inwoners. Bijna alle Drentse kinderen gingen naar de lagere school. Het schooljaar was soms wat kort door het werk dat ze thuis op de boerderij moesten doen, vooral in de oogsttijd. Het beroepsonderwijs bestond vooral uit landbouwonderwijs. Het voortgezet onderwijs was, net als elders in Nederland, zaak van een kleine elite. Aan het eind van de 19^{de} eeuw hadden Assen, Meppel en Coevorden een eigen Rijks HBS gekregen, Assen zelfs een gymnasium. In Assen werd in 1900 het eerste ziekenhuis van Drenthe geopend, in Zuidlaren een paar jaar later een eerste tehuis (Dennenoord) voor geesteszieken.

Drenthe was aan het begin van de 20^{ste} eeuw nog een echte landbouwprovincie. Het grootste deel van haar bevolking werkte in die sector, een kleiner deel in de kleinschalige nijverheid en in het veen. Onder meer dankzij de seizoensarbeid konden loonarbeiders het hele jaar door voorzien in de kosten van hun levensonderhoud. Een middenklasse van klerken, onderwijzers, artsen, dominees, notarissen en legerofficieren maakte eveneens deel uit van de Drentse samenleving.



Afb 1. De eerste (geregistreerde) automobiel in Drenthe, D1.

Het was in Drenthe goed wonen en werken. De bevolkingsgroei van gemiddeld 12,5% in het laatste kwart van de 19^{de} eeuw, was het resultaat van een hoog geboorteoverschot. Dit bracht in Drenthe, net zo als elders in het land, economische groei met zich mee. Ter verbetering van de landbouw op de zand- en veengronden werd aanvankelijk terpaarde uit Gro-

ningen ingevoerd. Dankzij de kunstmest later kon de Nederlandsche Heidemaatschappij zich vanaf 1908 ontwikkelen tot een van de grote landbouwontginners in Drenthe.

In dezelfde tijd werden in Drenthe overal kanalen, wegen en spoorrails aangelegd, deels van staatswege, deels door de verveningsindustrie. In 1889 reed in Assen de eerste auto rond, een Mercedes Benz, eigendom van jhr. H.G. van Holthe tot Echten. De zandwegen waren niet erg geschikt voor het gemotoriseerde verkeer, er moesten verharde wegen worden aangelegd. In 1900 had Drenthe nog maar 570 km aan verharde wegen, in de 25 jaar daarna kwamen er 665 km aan verharde wegen bij. Ook in Drenthe werd verder de aanleg van regionale spoor- en tramlijnen ter hand genomen. De meeste van deze rails werden echter al binnen een paar decennia overbodig.

De studie van de (pre)historie aan het begin van de 20^{ste} eeuw

Aan eind van de 19^{de} en het begin 20^{ste} eeuw zal de voorgeschiedenis bij de inwoners in Drenthe mogelijk vooral bekend zijn geweest door de hunebedden. Die kennis van de prehistorie moeten we ons niet te beperkt voorstellen. In de diverse kranten die in die dagen werden uitgegeven, waren regelmatig korte berichten te lezen over bijzondere, oudheidkundige vondsten die werden gedaan bij de dagelijkse arbeid op het veld. De vinders riepen er vaak, al dan niet door tussenkomst van de schoolmeester, de dominee of de burgemeester, het Provinciaal Museum, het huidige Drents Museum, als deskundige bij. Het besef van (de waarde van) de prehistorische vondsten was dus toen ook al bij de inwoners aanwezig.

Hoe heeft dit *prehistorisch* bewustzijn zich bij de mensen in het algemeen eigenlijk ontwikkeld? Historisch bewustzijn, dat wil zeggen het besef van een verleden tijd als een *andere* tijd dan het heden, is in de afgelopen eeuwen niet vanzelfsprekend geweest. In de Middeleeuwen dacht men dat de dag van gisteren meer van hetzelfde van het heden was. Het besef dat de tijd uit het verleden op allerlei punten kon verschillen van het heden, is pas in de Renaissance ontstaan. In die tijd ontdekten de geleerden bij hun studie van de antieke auteurs, dat er ooit een klassieke beschaving is geweest die op allerlei punten beter leek dan die van de eigen tijd. De tijd en de cultuur waarin de Oude Grieken en Romeinen leefden, leek hun verder ontwikkeld te zijn dan de eigen tijd. Deze ontdekking maakte op de geleerden zo veel indruk, dat vanaf toen die cultuur als de klassieke, voorbeeldige beschaving werd beschouwd. De tijd tussen de klassieke beschaving en de eigen tijd gold vanaf toen als de ‘donkere’ Middeleeuwen.

Die waardering voor de klassieke beschaving bracht met zich mee dat deze periode ook werd gezien als het begin van de geschiedenis. En dat heeft de geleerden in Noord- en West-Europa, nog eeuwen na de Renaissance, op een dwaalspoor gezet. Toen deze geleerden namelijk op zoek gingen naar het klassieke begin van de geschiedenis van hun eigen land in het Noorden en Westen van Europa, zochten ze alleen naar de resten van de klassieke beschaving zoals zij die kenden uit het Zuiden van Europa. In de overgeleverde teksten van de klassieke beschaving konden zij overigens niet veel vinden over het begin van de geschiedenis in dit deel van Europa, een verband dat er echter móést zijn, meende men. De kanunnik Anthonius Schoonhovius Batavus (ca. 1500-1557) uit Brugge in Vlaanderen, bijvoorbeeld, schreef op basis van de teksten van Tacitus, dat de hunebedden in Rolde de resten moesten zijn van de zuilen van Hercules. De Groninger predikant Nicolaas Westendorp (1773-1836), die eeuwen later onderzoek deed naar de hunebedden in Drenthe en de wierden in Groningen, ging eveneens te rade bij de klassieke auteurs. Volgens hem moesten, gelet op de omvang van de wierden in het Noordelijk kustgebied, behalve de Bataven ook de Romeinen betrokken zijn geweest bij de bouw van deze heuvels. En nog later, aan het begin van de 20^{ste} eeuw, verzuchtte de jonge geleerde A.E. van Giffen (1884-1973) in zijn proefschrift uit 1913 (*Die Fauna der Württen*): “*Wo befinden sich die von Plinius gesehene und beschriebenen Fischerwürten?*”.

de geschiedenis van de DPV

Jan Albert Bakker geeft nog veel meer voorbeelden van deze verkeerde verwachting in zijn boek *Megalithic Research in the Netherlands 1547-1911*, (2010). Pas in de vijftiger en zestiger jaren van de 19^{de} eeuw, onder invloed van publicaties in het buitenland drongen nieuwe inzichten in de prehistorische wetenschap in Nederland door. Ook in Nederland verschenen toen publicaties over de prehistorie die zich bevrijd hadden van de klassieke teksten.

INHOUDSOPGAVE,

Kalender. — Jaar- en veemarkten	blz. 3
Zons- en Maansverduisteringen. — Weekmarkten. — Verklaring der verkortingen in den kalender	15
Staat der bevolking, der geboorten, overledenen en huwelijken over 1896	16
Verjaardagen van het Koninklijk Huis	17
Commissie van Bestuur over het Provinciaal Museum van Oud- heden en Geschiedkundige Voorwerpen in Drenthe, enz. . .	18
Uit een oud journaal, getiteld: Notulen mijner daghen, ofte tyts getuygenissen clapper van A. en P. CALKOE Nenz. (anno 1661-1704) (<i>slot</i>), door ALBERTSTEENBERGEN . .	21
Geschiedkundige aantekeningen omtrent de IJhorst en de kerk aldaar, door W. K o o p s	65
Eenige mededeelingen omtrent het vinden van oudheidkundige voorwerpen in de gemeente Borger, door H. TIESING . .	98
Boe twee uitersten elkander met goed gevolg kunnen raken, door J. M. SCHIPHORST.	108
Het klooster te Ter Apel (<i>met drie platen</i>), door C. E. PETERS	114
Iets over de hoogvenen in Drenthe, door Dr. A. BORGMAN	194
De lange houten weg in de Ter Haarster- en Valthervenen (Valtherbrug) (<i>met drie platen</i>), door G. J. LANDWEER Jz.	207
De comparanten in de ridderschap van Drenthe, 1600-1796, met aantekeningen omtrent de havezaten en de vereischten tot de admisse (<i>vervolg</i>), door Jhr. Mr. R. O. VAN Holthe	241
TOT ECHTEN	241

Afb 2. Inhoudsopgave van de *Nieuwe Drentse Volksalmanak* anno 1879.

Zo ontstond ruimte voor *Praehistorisch* en *Germaansch* onderzoek, ook in Drenthe. De belangstelling voor dit onderzoek in de 19^{de} eeuw was het werk van geleerden en amateurs, ook wel dilettanten genoemd. Dilettanten waren liefhebbers, die hun archeologisch onderzoekswerk in eigen tijd en op eigen kosten (lieten) verricht(t)en, vanuit hun eigen, vaak goed onderlegde kennis. Deze dilettanten overlegden vaak met geleerden en collega's. Kennis deelden zij door middel van publicaties, bijeenkomsten en in de vorm van tentoonstellingen.

De studie van de Nederlandse prehistorie volgens de moderne inzichten werd in de 19^{de} eeuw ook door een paar professionele wetenschappers opgepakt. Het enige wetenschappelijke instituut dat zich in Nederland in de 19^{de} eeuw beroepsmatig met prehistorie bezig hield, was het Rijks Museum voor Oudheden (RMO) in Leiden. Als enige museum in Nederland beschikte het RMO sinds het begin van de 19^{de} eeuw over Rijksmiddelen om een collectie aan te leggen en eigen opgravingen te financieren. Met de benoeming op 18 maart 1910 van dr. J.H. Holwerda (1873-1951), toenmalig directeur van het RMO, tot lector aan de Leidse Universiteit, kreeg de studie van de prehistorie, archeologie dus, in Neder-

land een volwaardige, eigen plaats in de wetenschap. De dilettanten en de beroepsarcheologen hebben daarbij veel steun aan elkaar gehad. In de voetsporen van het werk van de dilettanten vond het nieuwe, professionele en wetenschappelijke onderzoek zijn weg in Nederland.

Overigens begon, behalve bij dilettanten en beroepsarcheologen, omstreeks 1900, in de hele toenmalige samenleving de belangstelling te groeien voor de bestudering van de eigen voorgeschiedenis. Steeds meer burgers sloten zich aan bij verenigingen op het gebied van natuur en geschiedenis. In de provinciale en stedelijke musea, oudheidkamers en universitaire instellingen waren in de tweede helft van de 19^{de} en het begin van de 20^{ste} eeuw steeds vaker tentoonstellingen te zien over de vroegste geschiedenis. Op de begroting van het Ministerie van Binnenlandse Zaken kwam een Fonds voor projecten voor wetenschappen en kunst te staan, bedoeld als een bescheiden budget voor financiële bijdragen aan archeologisch onderzoek in den lande. Adviezen over het toekennen van gevraagde bijdragen vroeg de minister van Binnenlandse Zaken aan de archeologen in het RMO. In 1918 ging de waardering voor de studie van natuur, cultuur en historie nog een stap verder: er werd een apart ministerie ingesteld voor Onderwijs, Kunsten en Wetenschap. Terzelfder tijd werd door dit ministerie een zogenaamde Grote Museumcommissie ingesteld die aan het Kabinet advies moest uitbrengen over een nationaal archeologiebeleid. Het goede voornemen was er dus, maar pas in 1921 zouden de leden van de Grote Museumcommissie worden benoemd. In 1923 deed deze commissie een eerste voorstel voor een nationaal archeologiebeleid, dat echter door de verschillende musea in den lande (die allemaal hun eigen prehistorische *niche* bewaakten) werd afgewezen. Pas in 1940 zou een eerste regeling voor het nationaal archeologiebeleid tot stand komen.

De ontwikkeling van het officiële archeologische rijksbeleid en het beschikbaar stellen van voldoende rijksfondsen daarvoor heeft dus plaatsgevonden aan het begin van de 20^{ste} eeuw.

Het kostbare archeologisch onderzoek is echter ook lang daarna nog gecombineerd met economische projecten, zoals het afgraven van wierden. Of het was een mooie klus voor rijke dilettanten, zoals industriëlen. Tot 1940 en in feite eigenlijk tot in de jaren zestig van de vorige eeuw, bleef archeologisch onderzoek een zaak die maar op beperkte schaal kon worden ondersteund met rijkssubsidies. Voor deze onderzoekskosten moest dus wel een beroep worden gedaan op particuliere verenigingen en vermogende dilettanten. Het waren verenigingen zoals de DPV waarvan de leden bereid waren bijdragen te verlenen om daarmee de opgravingen, het onderzoek ervan en de publicaties te financieren.

Het Provinciaal Museum van Oudheden in Drenthe

De eerste instelling in Drenthe die zich bezig hield met het verzamelen, tentoonstellen en bestuderen van vondsten uit de vroegste geschiedenis, was het Provinciaal Oudheidkundig Museum in Assen. Dit Provinciaal Museum (het huidige Drents Museum) dankt zijn bestaan aan een initiatief ter gelegenheid van een landbouwkundig congres in Assen in 1853. Dit initiatief was erop gericht om voor de vele bezoekers van dit congres, ook van buiten Drenthe, een tentoonstelling in te richten met Drentse oudheden. De tentoonstelling werd zo goed bezocht, dat een commissie het plan opvatte om er een permanente tentoonstelling van te maken in de vorm van een oudheidkamer of museum. Aldus werd in 1854 door provinciale staten van Drenthe besloten tot de oprichting van een Provinciaal Oudheidkundig Museum. Het bestuur en beheer ervan werden in handen gelegd van een Museumcommissie, bestaande uit financieel onafhankelijke en deskundige vrijwilligers. Deze Museumcommissie moest ervoor zorgen dat de collectie kosteloos kon worden bezichtigd in het Provinciehuis aan de Brink, op alle werkdagen 's ochtends. In 1867 kreeg de Museumcommissie

de geschiedenis van de DPV



Afb 3. Het interieur van het Provinciaal Museum toen het nog gevestigd was op de begane grond van het Rijksarchief te Assen, anno 1927.

van het provinciebestuur officieel de taken en plichten opgedragen als verzamelaar, beheerder en beschrijver van de collectie archeologische objecten die met Drenthe te maken hebben en/of die in Drenthe gevonden zijn.

De leden van deze Museumcommissie, nog steeds onbezoldigd, werden daarmee verantwoordelijk voor opsporing, verwerving, beschrijving, catalogisering en tentoonstelling van de prehistorische vondsten. Dit werk groeide de Museumcommissie al spoedig boven het hoofd. In 1878 werden de opsporing en het inzamelingswerk van Drentse voorhistorische objecten door de Museumcommissie overgedragen aan ‘correspondenten’, eveneens dilettanten, *“teneinde in hunne woonplaats en omstreken in ’t belang der inrigting [van het Museum] werkzaam te zijn.”* Zelf legden de bestuursleden zich vooral toe op het registreren en beschrijven van al die vondsten

Op voorstel van dr. Harmannus Hartogh Heijs van Zouteveen, lid van de Museumcommissie, werd in 1883 besloten een museumjaarboekje uit te geven, in de vorm van een *Nieuwe Drentse Volksalmanak* (NDVA), uitgegeven door drukkerij Van Gorcum & Comp. te Assen. Museumcommissieleden, maar ook tal van ‘correspondenten’ in de provincie, konden hierin hun verslagen van archeologische en prehistorische vondsten en onderzoek in Drenthe publiceren.

De museumcollectie nam snel in omvang toe en nog vóór de 19^e eeuw ten einde liep moest de Museumcommissie op zoek naar ruimere huisvesting. In 1895 ontving de minister van Binnenlandse Zaken een aanvraag uit Drenthe om in het nieuw te bouwen Rijksarchiefgebouw in Assen, aan de achterkant van het provinciehuis, ruimte beschikbaar te stellen voor de berging van het provinciaal museum van oudheden. In 1896 gaf de minister

daarvoor zijn toestemming en in het voorjaar van 1901 kon de Museumcommissie zijn collectie tentoonstellen in de oude kloostergang op de benedenverdieping van het toenmalige Rijksarchief in Drenthe.

Nieuwkomer DPV

De moderne, wetenschappelijke zorg voor de prehistorische vondsten in Drenthe lag in het begin van de 20^{ste} eeuw in de goede handen van de Museumcommissie van het Provinciaal Museum. Het RMO in Leiden was in die tijd (1912 en 1913) actief bezig met opgravingen onder meer in Drenthe.

Wat betekende de oprichting van de DPV als nieuwe vereniging voor: “*het bevorderen van belangstelling voor en kennis van de voor- en vroeghistorische beschaving in de provincie Drenthe*”? De oprichting van deze vereniging bracht met zich mee dat de prehistorische belangstelling in Drenthe een nieuwe fase inging: steeds meer gewone (bemiddelde) particulieren in de provincie konden, door bundeling van hun krachten in deze nieuwe vereniging, meewerken aan het archeologisch onderzoekswerk in Drenthe.

Anders dan je misschien zou verwachten, toonden het RMO in Leiden en het Provinciaal Museum in Assen zich echter aanvankelijk helemaal niet blij met de komst van de Drents Prehistorische Vereniging (DPV). De jonge archeoloog Albert Egges van Giffen juist wel. Tijd om deze drie partijen eens aan u voor te stellen.

Uit het archief van de DPV: de eerste vergaderingen

Op 24 mei 1919 vond in het Rijksarchief te Assen, op de verdieping boven het Provinciaal Museum, de eerste bestuursvergadering van de DPV plaats. Men besloot dat het werven van nieuwe leden hoge prioriteit had. De ledenwerving werd ter hand genomen met behulp van een circulaire, die 36 leden zou opleveren. Een tweede besluit gold de organisatie van een eerste excursie naar het Zeijerveld, onder leiding van Van Giffen, op 9 augustus 1919.

In de eerste ledenvergadering van de DPV op 4 augustus 1919 werd de bestuurswisseling gesanctioneerd en aan de aanwezigen meegedeeld dat het *request* om rijkssubsidie voor het opgravingswerk van Van Giffen was ingediend.

In die vergadering werd tevens het Huishoudelijk Reglement van de vereniging vastgesteld. Volgens dit Reglement benoemt het Bestuur deskundige adviseurs en correspondenten. In artikel 5 van het Reglement staat verder dat de Algemene ledenvergadering van de DPV jaarlijks in het voorjaar plaatsvindt. In die ledenvergadering doet de secretaris (mondeling) verslag van activiteiten en de penningmeester van de inkomsten en uitgaven. Tevens worden de plannen voor de nieuwe archeologische campagnes (afkomstig van Van Giffen, dat was standaard) toegelicht en besproken en werden deze zo mogelijk meteen vastgesteld.

Onder het agendapunt Diverse zaken van de eerste ledenvergadering kwam ook aan de orde dat de secretaris in correspondentie was getreden: “*met de redactie van het Bulletin van den Oudheidkundige Bond teneinde te bewerkstelligen dat het eventueel verslag van dr. Van Giffens opgravingen op het Zeijerveld*” daarin kon worden opgenomen. Want opgraven brengt publiceren met zich mee, wist in ieder geval het bestuur toen al.

Het Wapen van de vereniging

Bontekoe was een bijzonder en verdienstelijk lid van de vereniging; hij kon leden werven als geen ander, wist bij de heideontginningen veel meer meldingen van vondsten van oudheden uit te lokken en was een bekwame reisleader, met jachtfluitje. Een soort veldheer eigenlijk en misschien daarom ook heraldicus. Hij ontwierp in zijn vrije tijd 26 gemeentewapens voor de Drentse gemeenten voor zover ze dat van oudsher niet hadden en de huidige vlag van de provincie Drenthe. Meester Gerlof Auke Bontekoe was jarenlang secretaris en penningmeester van de DPV en in het dagelijks leven burgemeester, eerst van Sleen, later van Ooststellingwerf. Hij ontwierp ook voor de DPV een wapen en hij vertelde daarover als volgt:



“Dat wapen [...] is een coproductie van [dr. W.] Glasbergen en ondergetekende. Wanneer we dat in elkaar hebben geflanst weet ik niet meer, maar de kroon is in elk geval geboren uit een ‘brainwave’ van Glasbergen. Een zuiver archaeologische kroon, stellig de enige ter wereld: drie bronzen bijlen waartussen twee lanspunten! Op het schild een kokerbijn en een strijdhamer, schuin gekruist en daarover heen een kraaghalsflesje, zoals veelvuldig in de Hunebedden is aangetroffen. Als schildhouders twee stoere wildemannen ‘omkranst en omgord’ met groen eikenloof, beiden gewapend met een knots! Het geheel geplaatst op een kaart van Drenthe, uiteraard alleen de omtrek en geel gekleurd.”

Het RMO en de DPV

In het volgende Hoofdstuk, beschrijft Leo Verhart hoe bij het RMO te Leiden werd gereageerd op het initiatief van de oprichting van de nieuwe vereniging. De DPV zou het RMO in haar beginjaren nog vaak tegenkomen. Het RMO was namelijk het adviesorgaan van het rijk als dat geld uit eigen budget beschikbaar wilde stellen. Dat advies van het RMO moest aan de minister worden gegeven zowel bij de aanvraag, als ook bij de afrekening. De DPV ontwikkelde zich vanaf 1919 steeds meer tot financieel ondersteuner van het opgravingswerk van Van Giffen. De vereniging moest daarvoor regelmatig een beroep doen op het rijk en had dus regelmatig zaken te doen met het RMO. Dat bleek niet altijd even gemakkelijk! Het RMO en Van Giffen hadden zich namelijk sinds 1913 ontwikkeld tot elkaars persoonlijke en professionele antagonisten. De aanleiding daarvoor is beschreven in tal van publicaties. Wat voor moeilijkheden deze persoonlijke strijd voor de DPV opleverde is beschreven in het volgende bericht uit de DPV-archieven.

De ‘Museumquaestie’

In 1916 kon Houwink aan de Museumcommissie laten weten dat hij vernomen had dat de jonge ambitieuze archeoloog A.E. van Giffen weg wilde uit Leiden. Hij zou aan de universiteit van Groningen komen werken. Het zou naar Houwinks mening een goede zaak zijn juist deze wetenschapper te belasten met de professionele ordening van de al maar groeiende collectie Drentse oudheden van het Provinciaal Museum. Inderdaad een goed plan, oordeelde de Museumcommissie en al in december 1916 werd Van Giffen benoemd tot conservator archeologie van het Provinciaal Museum. Zijn start als conservator verliep echter niet van een leien dakje. De Museumcommissie voelde zich namelijk door Van Giffens energieke en eigenzinnige plannen voor nieuwe opgravingen nogal overvallen. Zij wilde daarmee dus niet meteen instemmen en zij was bovendien van mening dat Van Giffen eerst aan zijn oorspronkelijke opdracht moest voldoen: de inventarisatie van de Drentse oudheden. Het conflict tussen de jonge archeologische conservator en de Museumcommissie liep steeds hoger op. Het provinciebestuur, als eigenaar en eigenlijke baas van het Provinciaal Museum, stelde zelfs een adviescommissie in om het conflict tussen de Museumcommissie en Van Giffen te beslechten. Uiteindelijk werd besloten dat Van Giffen zijn opgravingsplannen mocht uitvoeren. Dat is het begin geweest van veel opgravingswerk in Drenthe. Hij vermeerderde daarmee in hoog tempo de kennis van de Drentse prehistorie en werkte zodoende bovendien gestaag door aan de vestiging van zijn eigen naam in de West-Europese archeologie. De Museumcommissie moest zich hierbij neerleggen.

Het conflict van Van Giffen met de Museumcommissie heet in de DPV-archiefstukken de *museumquaestie*. Ook de samenwerking tussen de Museumcommissie en het DPV-bestuur (als cofinancierder van Van Giffen's opgravingen) leed eronder. Om de relatie te verbeteren besloot Roelof Houwink, voorzitter van het bestuur van de DPV en lid van de Museumcommissie, op 2 mei 1919 formeel contact op te nemen met de Museumcommissie. Hij drong aan op nauwe samenwerking van de DPV met de Museumcommissie: *“al heeft zich ook in het verleden - zij het ook ongewild - enig misverstand tussen de Vereeniging en de Commissie voorgedaan”*. Om de samenwerking ook op de lange termijn te verbeteren stelde de DPV aan de Museumcommissie voor dat twee leden uit de Museumcommissie in het bestuur van de jonge vereniging zitting zouden nemen. De DPV van haar kant verklaarde zich bereid alle tastbare en uit oudheidkundig oogpunt belangrijke vondsten uit door de DPV gefinancierde opgravingen aan het Provinciaal Museum in Assen af te dragen.

Albert Egges van Giffen en de DPV

Van Giffen heeft (zie bijdrage Verhart) zich persoonlijk bemoeid met de oprichting van een fondsenwervende prehistorische vereniging in Drenthe. Hij was reeds in 1912 en 1913 op zoek naar financiële middelen voor de realisering van zijn archeologische onderzoeksplannen. Maar eerst was hij een paar jaar werkzaam aan het RMO in Leiden. Van Giffen begon zijn ontwikkeling als archeoloog met regelmatige bezoeken aan de talrijke commerciële wierdenafgravingen in de provincie Groningen in zijn studietijd als bioloog. In die tijd deed hij contacten op met archeologische onderzoekers in Duitsland. Hij ontwikkelde zich zo op een geheel eigen wijze tot archeoloog. Al per 1 januari 1912 kreeg hij een aanstelling aangeboden als conservator archeologie aan het RMO in Leiden. Met de deskundigen van het RMO had hij in 1911 kennisgemaakt tijdens een stage bij het archeologisch onderzoek door het RMO in het Forum Hadriani, een Romeinse vesting op de plek waar nu Voorburg ligt. Als medewerker van het RMO deed hij in 1912 mee aan een onderzoek naar een veenweg



Afb 4. Albert Egges van Giffen.

in Buinen. Van Giffen werd al gauw gegrepen door een grote geestdrift voor het opgravings- en onderzoekswerk. Van de aard en de kosten van opgravingswerk had hij zich al gauw een beeld gevormd en ook van de financieringsmogelijkheden. Bij het onderzoek in Voorburg van het Forum Hadriani bijvoorbeeld zag hij hoe de plaatselijke vereniging Arentsburg als medefinancierder van het opgravingswerk een belangrijke bijdrage kon doen. Hij zal zich mogelijk ook al snel hebben gerealiseerd dat hij voor medefinanciering van opgravingswerk in andere delen van Nederland nog geen beroep kon doen op een vereniging of genootschap. Bijvoorbeeld niet in Drenthe. In 1912 en in 1913 zette hij dan ook zijn netwerkcontacten in Drenthe in voor de oprichting van een archeologische vereniging die hem als onderzoeker financieel zou kunnen ondersteunen voor het doen van *stelselmatige opgravingen en onderzoekingen*. Van Giffen was geen geduldig mens: hij wilde niet te lang hoeven wachten op het spontaan ontstaan van een sponsorvereniging. Hij spoorde Roelof Houwink dus aan tot de oprichting van een dergelijke vereniging. Er was immers nog zo veel te ontdekken in Drenthe en de maatschappelijke en economische ontwikkelingen aan het begin van de 20^{ste} eeuw waren naar zijn mening nogal bedreigend voor prehistorische monumenten in de bodem. Volgens Van Giffen was haast geboden met archeologisch onderzoek in deze *moderne tijden*.

Na zijn vertrek bij het RMO vestigde Van Giffen zich metterwoon in het Noorden. Daar werd hij niet alleen benoemd tot conservator aan het Provinciaal Museum maar hij

werd ook al gauw benoemd (in 1919) tot adviserend lid van het bestuur van de DPV; in 1920 werd hij zelfs bestuurslid. Vanuit zijn positie als wetenschappelijk adviseur van het Museum en bestuurslid van de DPV heeft hij sindsdien tot aan zijn pensionering in belangrijke mate het beleid en de activiteiten van de DPV bepaald. De DPV en Van Giffen hoorden bij elkaar, als Jut bij Jul. Hoe heeft die samenwerking zich in de loop van ruim dertig jaren ontwikkeld?

Om te beginnen, kon Van Giffen vanaf 1919, toen de vereniging echt van start ging, met succes een beroep doen op de DPV ter medefinanciering van zijn opgravingen en onderzoeken. Behalve in de vorm van financiële steun gaf de vereniging hem ook nog anderszins draagvlak. In een van de archeologische beleidsnota's die Van Giffen in 1916 aan de minister-president Cort van der Linden stuurde, gaf hij zijn visie op het archeologische rijksbeleid. Hij pleitte in dat beleid voor de aanstelling van een rijksarcheoloog wiens taak

Uit de school geklapt

Van Giffen was heel vindingrijk in het aanboren van allerlei soorten bronnen om zijn opgravingsambities te realiseren. In een interview, gepubliceerd in *25 jaar Rijksdienst Oudheidkundig Bodemonderzoek*, Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, jaargang 22, 1972, getiteld *Met ups en downs in de oudheidkunde* vertelde Van Giffen gnuivend het volgende fondsenwervingsverhaal uit 1932:

“Hij [dat wil zeggen Buiskool, inspecteur van de werkverschaffing in Groningen] heeft toen gezorgd dat ik van Sociale Zaken 9000 mandagen kreeg. Daar kon je mee doen wat je wou. Voor mij was dat ook een gevoel van satisfactie tegenover Leiden. Dat moet ik zeggen, dat was een menselijke emotie dat ik mij redden kon en net zo veel doen kon als ik wilde.

Toen kon ik groot onderzoek gaan doen. Wanneer bijvoorbeeld de Drents Praehistorische Vereniging 100 of 150 gulden subsidie gaf, begrepen ze er geen donder van, dat je daar een paar hectare mee kon blootleggen. Maar enfin, dat was het geheim van mij. Zo heb ik natuurlijk veel kunnen doen.”

het moest zijn om, met behulp van een eigen budget, een overzicht te maken en te houden van alle oudheidkundige vondsten in Nederland en ook voor het zo nodig systematisch (laten) doen van bodemonderzoek. Maar het is daarbij, aldus Van Giffen, ook van groot belang om goede contacten te hebben met vertegenwoordigers van de samenleving: dat wil zeggen met provinciale musea, genootschappen en verenigingen, alsmede invloedrijke en kapitaalkrachtige particulieren. Hieruit kan men afleiden dat Van Giffen niet alleen de financiële steun van verenigingen van belang vond maar ook draagvlak voor het archeologisch onderzoekswerk in de samenleving.

Van Giffen is in de realisering van deze visie op het belang van goede contacten geslaagd. Zowel voor de DPV en allerlei andere genootschappen als voor de wetenschap zelf heeft hij daardoor veel betekend. Van degenen die hem als DPV-lid en wetenschapper nog gekend hebben, weten we dat hij een groot talent had voor het opwekken en koesteren van de belangstelling voor de prehistorie. Niet voor niets werd Van Giffen in 1911, nota bene door de Holwerda's van het RMO, beschreven als een jonge wetenschapper met een: *“heerlijk enthousiasme”* en als *“een gedreven onderzoeker die grote indruk had gemaakt in Groningen en Friesland”*. Van Giffen onderhield gedurende zijn lange werkzame leven goede, persoonlijk innemende contacten met bestuurders, geleerden en al degenen (zoals vermogende industriëlen) die hem in zijn werk konden ondersteunen. Zo bouwde hij een groot netwerk op waar-

de geschiedenis van de DPV

op hij vaak en met succes een beroep kon doen. In ruil daarvoor, zo zou men kunnen zeggen, maakte hij aan hen hun eigen prehistorie zichtbaar.

Hij kon in zijn overladen onderzoekprogramma bovendien vertrouwen op zijn fenomenaal organisatietalent. Dankzij dat talent slaagde hij erin diverse onderzoeken en opdrachten tegelijk aan te nemen, al liep de afronding daarvan regelmatig vertraging op. Vaker dan hem lief was moest hij aan zijn subsidiënten en opdrachtgevers, zoals de DPV, uitleggen waarom hij de met hen gemaakte afspraken over afronding, budget en verslaglegging niet na kon komen. En desalniettemin bleef de samenwerking tussen deze onderzoeker en zijn financiers bestaan, hoogstwaarschijnlijk omdat hij steeds weer zo veel interessants en nieuws te vertellen had.

Van Giffen is er ook in geslaagd de regionale pers voor zijn karretje te spannen. Dat deed hij bijvoorbeeld bij zijn langjarige opgravingen op de wierde van Ezinge. Dankzij goede relaties met de krantenredacties wekte hij wijd en zijd belangstelling voor dit onderzoek. Dat leverde hem niet alleen bekendheid, maar ook nieuwe sponsors en nieuwe onderzoeken op. Van Giffen was in zijn tijd de goede man op de juiste plek. Het lokale sentiment en het regionalisme speelde in de eerste helft van de 20^{ste} eeuw in cultuurhistorisch opzicht een belangrijke rol. Veel inwoners van Nederland wilden juist toen graag weten wat zich in de prehistorie van hun eigen woonplaats had afgespeeld. Van Giffen was meer dan bereid de mensen een beeld daarvan te geven.

Door de jarenlange samenwerking voelde de DPV zich met de jaren ook persoonlijk aan Van Giffen verplicht. In 1950 bijvoorbeeld, verzocht het bestuur van de DPV het gemeentebestuur van Diever om aan hem, als opgravingsleider, voor de duur van het archeologisch onderzoek één van de twee zomerhuisjes (die eigendom waren van de gemeente) beschikbaar te stellen. In verband met de woningnood in die periode is dit verzoek overigens door het gemeentebestuur afgewezen.

Maar die goede samenwerking van de DPV met Van Giffen moest natuurlijk ook een keer aflopen. Begin jaren vijftig, na ruim dertig jaren van samenwerking, vertoonde de relatie tussen van Giffen en zijn Drentse 'supportersclub' (de uitdrukking is van Otto Harsma!) een breuk. Dit kan worden opgemaakt uit zijn brief van 27 december 1954 aan het DPV-bestuur:

"... ik [gevoel] mij genoopt ontslag te nemen als Uw leider van het Oudheidkundig [Onderzoek] in Drenthe. Ik had gehoopt en ook verwacht op mijn ernstig en wel overwogen verzoek, dat ik enkele weken geleden aan den voorzitter deed, deze aangelegenheid nog met U te kunnen bespreken. Op dit verzoek heb ik echter niets meer mogen vernemen. Dit is, versterkt door andere ervaringen en overwegingen, de reden van mijn besluit geweest. Een courantenbericht over "Twee grafheuvels te Anloo" - D.v.h.Noorden d.d. 16 December j.l. -, en ook wel het uitblijven van enige reactie daarop Uwerzijds, is de directe aanleiding er van en tevens, dat ik het eenzijdig nam. Tot nu toe belast met de leiding van de werkzaamheden boven bedoeld, heb ik met mijn beste wensen voor het welzijn en de bloei Uwer Vereniging, de eer te zijn, A.E. van Giffen".

De DPV-archieven bieden op het eerste gezicht geen verklaring voor deze boosheid van Van Giffen, maar professor dr. Harm Tjalling Waterbolk, als zijn opvolger aan het BAI, vertelde ons daarover in een interview:

"Toen Van Giffen in 1954 afscheid moest nemen als hoogleraar aan het BAI/de Groninger universiteit, was ook voor de DPV, waarvan het bestuur toen onder leiding van Bontekoe en Gelinck stond, het moment aangebroken om, gelet op de statuten en het huishoudelijk reglement, te kiezen voor een nieuwe wetenschappelijke adviseur in mijn persoon. Dat betekende dat de DPV vond dat het opgravingswerk voortaan eerst en vooral onder mijn verantwoordelijkheid moest plaatsvinden. Uit boosheid daarover heeft Van Giffen zich toen waarschijnlijk, als 'leider van het oudheidkundige in Drenthe' op 27 december 1954 genoopt gevoeld ontslag te nemen".

De boosheid is blijkbaar door beide partijen weer gauw vergeten. Dit kan worden opge-
maakt uit het feit dat Van Giffen al spoedig na deze brief tot erevoorzitter van de vereniging
werd benoemd. En ook de jonge professor Waterbolk begreep dat de archeologie in Neder-
land voorlopig nog niet zonder Van Giffen kon. In een brief aan de secretaris-penningmees-
ter van de DPV, toentertijd mr. G.A. Bontekoe, bepleitte Waterbolk bij de vereniging steun
aan Van Giffen met de volgende woorden:

*“Ik beschouw Prof. van GIFFEN als één van de wetenschappelijke medewerkers - vijf in getal -
van het Biologisch-Archaeologisch Instituut, die als zodanig voor zijn deel gebruik kan maken van
de diensten van het technisch personeel [van dit instituut]. Dat komt dus neer op gemiddeld een dag
per week voor elk personeelslid.*

*Het spreekt vanzelf, dat, mede in verband met de plannen van Prof. van GIFFEN om in de toe-
komst zelf nog enkele onderzoekingen te verrichten, deze tijd niet voldoende is om in een redelijk
tempo hetgeen er nog te publiceren ligt, af te werken. Ik geef uw bestuur dan ook in overweging,
evenals ik zulks aan het bestuur van de Terpenvereniging heb gedaan, een regeling te treffen, die het
mogelijk maakt, dat bepaalde werkzaamheden (uitwerken tekeningen, typewerk, ten behoeve van
deze publicaties ook buiten het Instituut [lees: met bijdragen van de DPV] worden gedaan.”*

Diverse wapenfeiten van de DPV in de afgelopen 100 jaar

Het bestuur van de DPV, opgericht in 1913, is de zes eerste jaren (zo blijkt althans uit de
overgeleverde correspondentie) niet vaak bij elkaar geweest, in elk geval zijn er geen aantekeningen van bewaard gebleven. In die jaren, aldus G. Mulder (een van de oprichters van
de vereniging) in een brief van 1 mei 1919 aan de andere bestuursleden, kwam slechts *een
sober lijstje ter tafel*. Er is zelfs even sprake van dat de DPV maar beter kon *opgaan in de Terpen-
vereniging* in Groningen (opgericht in 1916). Maar in 1919 begint de DPV echt actief te
worden. Uit dat jaar stammen de eerste handgeschreven verslagen van DPV-vergaderingen,
zoals nu nog te vinden in het Drents Archief. De redenen waarom DPV de eerste jaren niet
of nauwelijks bijeen kwam voor activiteiten en initiatieven zijn niet met zekerheid te ach-
terhalen. Mogelijk lag de verklaring daarvoor in het feit dat Van Giffen, pas na 1916 belang
had bij de fondsenwervende activiteiten van deze vereniging. Of lag het aan de Eerste We-
reldoorlog die in 1914 was uitgebroken, waardoor de DPV zeer in haar bewegingen wordt
belemmerd, zoals een spreker in 1963 opperde bij de viering van het 50-jarig bestaan? Vol-
gens Otto Harsema in zijn artikel ‘*Verborgene Verleden 1988. De DPV, 75 jaar in vogelvlucht*’ is het
ook mogelijk dat de DPV niet meteen in 1913 in actie hóéfde te komen, omdat haar voor-
zitter, de Meppeler koffiebrander R. Houwink, ook lid was van de Museumcommissie van
het Provinciaal Museum. De zorg voor het archeologisch onderzoek in Drenthe lag dus al in
goede handen. En ook mogelijk is dat Van Giffen de DPV als financier van het archeolo-
gisch onderzoek in Drenthe in die jaren nog niet echt nodig had. Hij had in die jaren een
mecenas gevonden in de persoon van de Groninger tabaksfabrikant Liefinck. Deze mece-
nas stelde aan Van Giffen geld en terreinen beschikbaar voor archeologisch onderzoek, dat
plaats vond onder toezicht van de Museumcommissie. Dankzij deze Liefinck heeft Van
Giffen in 1917 het Noordsche Veld bij Zeijen kunnen onderzoeken en een jaar later het
hunebed bij Havelte. Zijn opgravingscampagnes in Drenthe konden dus beginnen zonder
bijdragen van de DPV. Pas in 1919 deden zich voor de DPV voldoende nieuwe initiatieven
voor om actief te worden

In de eerste bestuursvergadering van de DPV die in 1919 plaatsvond in het Rijksar-
chief te Assen en waarvan ons de vergaderstukken zijn overgeleverd, moest het bestuur
overigens meteen afscheid nemen van twee van zijn *founding fathers*, G.J.A. Mulder uit Assen

de geschiedenis van de DPV

en J. Meursing uit Hoogeveen. Mogelijk was het bestuurslidmaatschap van een vereniging met een jarenlang slapend bestaan genoeg geweest.

Een jaar later, in 1920, trad bovendien Roelof Houwink af als voorzitter. Uit het verslag van de ledenvergadering van 27 maart 1920 blijkt dat Houwink en De Jonge van Ellemeet op de lijst stonden om te worden herkozen als bestuurslid. Het DPV-bestuur zou verder worden uitgebreid met Van Giffen en dr. M.A. Schwarz. De vergadering liep anders dan gepland:

“De heer Houwink verklaart het gewenscht te achten het dagelijksch bestuur op Assen te concentreren, zoals trouwens ook het huishoudelijk reglement uitspreekt: reden waarom hij als Voorzitter bedankt. Gekozen wordt als voorzitter jhr.mr. A.W. van Holthe tot Echten die de benoeming aanvaardt; aan Dr. Schwarz zal worden verzocht het penningmeesterschap op zich te willen nemen.”

Daarmee kwam een einde aan de bestuurscarrière van de drie initiatiefnemers van de DPV. Vanaf 1919 heeft verder elk jaar een DPV-ledenvergadering plaatsgevonden, waaraan een bestuursvergadering vooraf ging. Aan beide vergaderingen – de bestuursvergadering veelal 's morgens - namen die eerste jaren overigens vaak dezelfde DPV-leden deel!

De DPV als ‘Erkende lokale instelling’

Prof. dr. H.T. Waterbolk, opvolger van Van Giffen als hoogleraar aan het BAI van de Rijksuniversiteit Groningen, wist hierover in een interview over dit hoofdstuk het volgende te vertellen:

“Zowel de DPV als de Terpenvereniging, de een in Drenthe, de ander in Groningen dienden als financiële opgravingsinstrumenten in de handen van Van Giffen. Vanaf 1919 was de DPV medefinancierder van de opgravingen onder verantwoordelijkheid van de Groninger universiteit. Tot de Tweede Wereldoorlog vond de financiering van het onderzoek in Drenthe plaats uit particuliere middelen van de DPV en uit (jaarlijkse) rijkssubsidies. De financiering van het onderzoek was in elke provincie weer anders geregeld. In WO II begon Generaal Winkelman, in opdracht van de Duitse bezetter, het archeologisch onderzoek op landelijke schaal te organiseren. Na de oorlog werkte de Voorlopige Monumentenraad langs die lijn door en beheerde daartoe een landelijke subsidiepot. Op die landelijke subsidiepot konden alleen ‘erkende lokale instellingen’ zoals de DPV (en ook de Terpenvereniging) met succes een beroep doen. Pas in 1961 werd het landelijke archeologische beleid formeel in de Monumentenwet geregeld. Dit betekende het einde van zowel de DPV als de Terpenvereniging als erkende lokale instelling. In de jaren ‘60 stegen de eigen onderzoeksbudgetten van de universiteiten, ook in Groningen. In 1967 werd voor de laatste keer een rijksopgravingssubsidie aan de DPV toegekend van fl. 5.200,-.”

Sinds die vergadering in 1919 heeft de DPV op verschillende manieren uitvoering gegeven aan haar doelstelling De bevordering van de wetenschap der voor- en vroeghistorische beschaving in de provincie Drenthe, te weten:

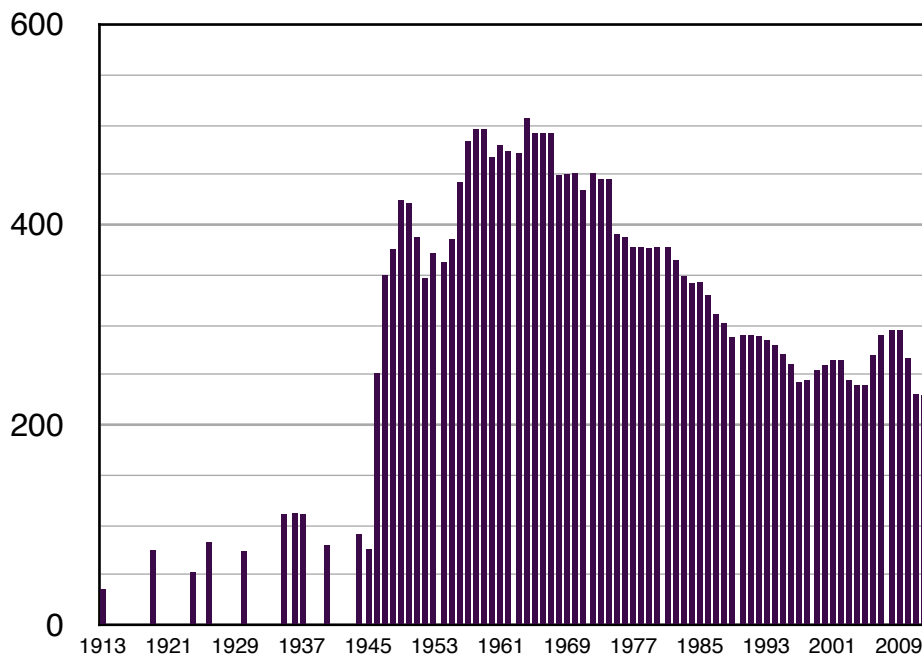
- door ledenwerving
- door het verlenen van financiële bijdragen
- door de organisatie van excursies
- door het aanbieden van lezingen en publicaties
- door de uitgave van een eigen orgaan
- door scholing van amateurarcheologen

Op elk van deze zes activiteiten wordt hierna kort ingegaan.

Leden werven

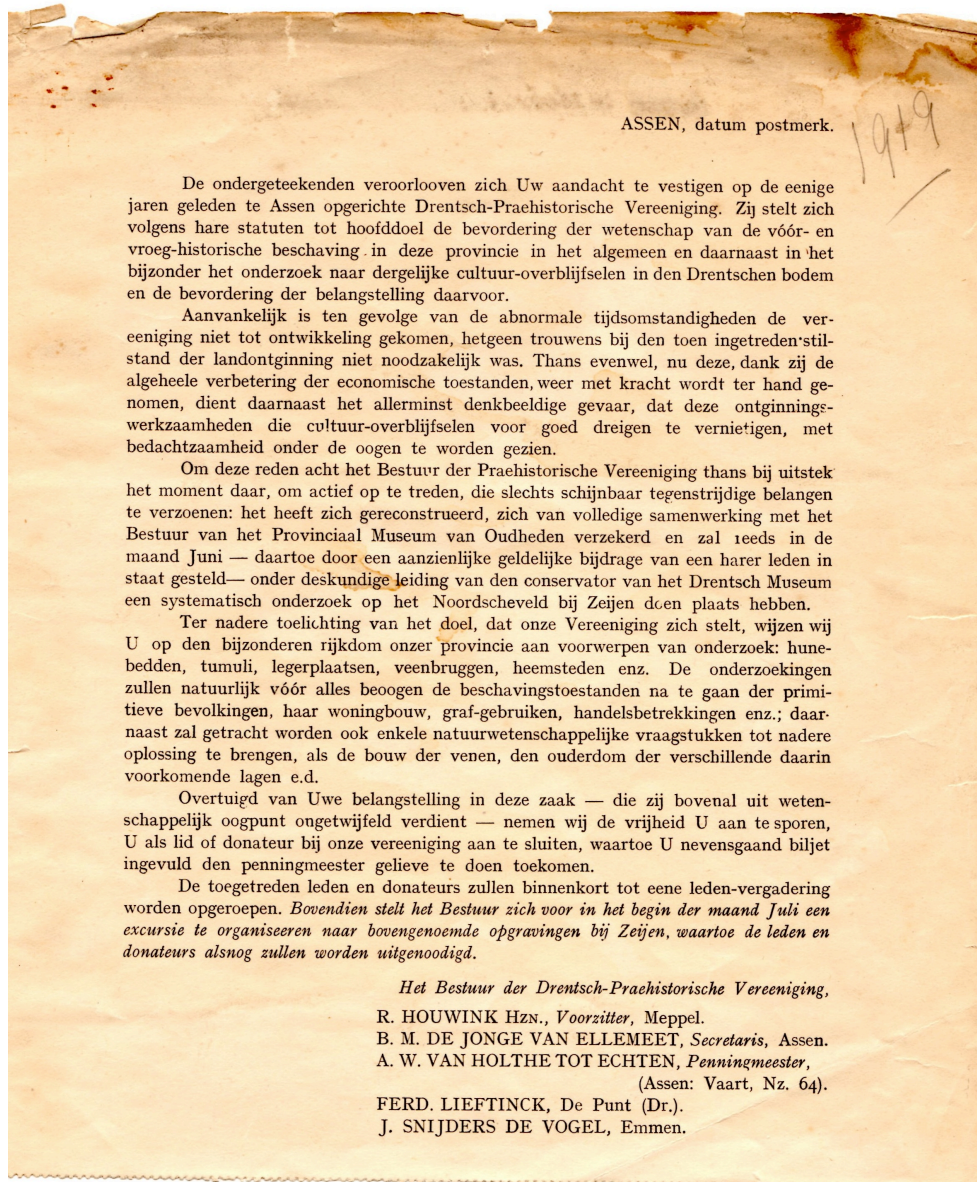
De eerste wervingsbrief (een *circulaire*), met een aanmeldingsstrookje, werd naar 275 adressen gestuurd, vooral notabelen, burgemeesters, notarissen, artsen en rechters. Van deze circulaire kwamen 36 strookjes met een aanmelding als donateur-lid terug bij het bestuur. Op elk strookje staat vermeld wat de vrijwillige bijdrage van de nieuwe leden is. Met zijn allen verklaarden deze eerste leden-donateurs van de DPV bereid te zijn een bedrag van in totaal fl. 254,50 voor het genoemde doel beschikbaar te stellen. Het bestuur heeft de eerste contributie voor het DPV-lidmaatschap vervolgens vastgesteld op (tenminste) fl. 2,50 per jaar. Over de resultaten van de ledenwerving in die eerste decennia kan in de archieven verder niets concreets worden gevonden; de ledenadministratie is zoek, is althans niet in het archief van de DPV in het Drents Archief aangetroffen.

Meer nieuws over ledenwerving en ledenverlies komt pas beschikbaar in de jaren veertig van de 20^{ste} eeuw. Na het uitbreken van de oorlog met Duitsland op 10 mei 1940 bedankte een kwart van de leden. In 1943 bepaalde de *Commissie van niet-commerciële Verenigingen en Stichtingen enz.* in Den Haag dat door de DPV een ledenlijst moest worden overhandigd. Het bestuur heeft hiervan ontheffing gevraagd, maar die werd geweigerd. Dit besluit kan alleen maar tot verder ledenverlies hebben geleid. Overigens, uit de publicaties en berichten in onder meer de NDVA, kan worden opgemaakt dat de DPV zich in de Tweede wereldoorlog als vereniging neutraal heeft willen opstellen. In die oorlogsjaren vonden wel nog jaarlijks de ledenvergaderingen plaats. Op die van 1942 bijvoorbeeld, hield mevrouw



Afb 5. Een overzicht van het aantal DPV-leden vanaf het moment van oprichting in 1913 tot heden.

de geschiedenis van de DPV



Afb 6. Circulaire ten behoeve van ledenwerfactie in 1919.

Van Giffen-Duyvis een lezing over Mexico. Excursies vonden in die oorlogsjaren echter niet plaats, daartoe was al in 1940 besloten.

Na de Tweede Wereldoorlog herstelde het ledenbestand zich weer. In 1964 telde de DPV zelfs 513 leden. Dat ledental liep kort daarna gestaag terug tot 380 in 1979. In die jaren werd voor het eerst de 'vergrijzing' van de leden genoemd als mogelijke verklaring:

“*Er vallen meer ouderen af, dan er jongeren toetreden*”, zei iemand in het bestuur. Verder werd als verklaring genoemd dat er te weinig publiciteit aan de verenigingsactiviteiten werd gegeven. Mogelijk speelde in de jaren tachtig bovendien de concurrentie van ledenwerving door andere verenigingen een rol, zoals die van de Drentse Historische Vereniging (DHV) en van de Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland (AWN).

In de jaren 1979-1981 zocht het bestuur met vernieuwde energie naar een strategie om nieuwe leden te werven en oude leden vast te houden. Het bestuur toonde zich bereid om op een geheel nieuwe wijze uitvoering te geven aan de verenigingsdoelstelling. Daarvoor werd advies ingewonnen bij een interne beleidscommissie, bestaande uit de DPV-leden en diverse externe deskundigen. Dankzij de adviezen van die commissie en het overleg daarover met deskundigen kwamen nieuwe voorstellen op tafel, die ter vaststelling zijn voorgelegd aan de ledenvergadering op 12 april 1981. Deze voorstellen zouden eraan moeten bijdragen dat de DPV haar faam en bekendheid kon vergroten en nieuwe leden kon werven, door middel van:

1. het jaarlijks toekennen van een prijs voor de beste gepubliceerde bijdrage over archeologie in Drenthe;
2. het organiseren van themadagen op een wat centraler in Nederland gelegen plaats (Zwolle), met vier sprekers, waarvan de bijdragen door de vereniging gepubliceerd zouden kunnen worden;
3. de aankoop van kunstwerken met een archeologisch onderwerp;
4. het geven van opdrachten voor luchtfoto-opnamen;
5. het uitgeven van een archeologische monumentengids van Drenthe;
6. het stimuleren van publicistische activiteiten van de leden in een al dan niet periodiek te verschijnen verenigingsorgaan;
7. de instelling van werkgroepen / lokale activiteitencentra voor experimentele archeologie of voor registratie van archeologische voorwerpen en gegevens over vondsten in particulier bezit;
8. het bepalen en kenbaar maken van standpunten over actuele archeologische zaken;
9. het opkomen tegen de bedreiging van archeologisch erfgoed.

De DPV-ledenvergadering op 12 april 1981 besprak de voorstellen en besloot in te stemmen met de punten 2 (1x per 5 jaar de organisatie van een themadag), 5 (monumentengids van Drenthe) en 6 (de uitgave van een eigen verenigingsblad, dat later *De Spieker* zou gaan heten). Aan de actiepunten 2 en 6 is uitvoering gegeven, maar een monumentengids van Drenthe is door anderen uitgegeven. Het DPV-bestuur wilde zich bovendien niet opnieuw door de moderne tijd laten verrassen. In de laatste twee decennia van de 20^{ste} eeuw liet het tot twee maal onderzoek doen naar de waardering van de DPV-activiteiten door de leden. Het onderzoek heeft er mede toe geleid dat de DPV sinds 1996 beleidsplannen uitbrengt, voor een periode van vier tot zes jaar. Sedert 1995 schommelt het ledental van de DPV rond de 250. De vereniging blijft proberen met diverse activiteiten (excursies en lezingen, brochures en PR-activiteiten, deelname aan diverse cultuurhistorische markten) het ledental te behouden en te laten groeien.

Financiële ondersteuning van het archeologisch onderzoek

De vereniging had van begin af aan als belangrijke taak geld in te zamelen en beschikbaar te stellen voor het financieren van archeologisch onderzoek. Daarin stond de DPV overigens niet alleen. In tal van andere provincies waren hiervoor verenigingen opgericht en stichtingen in het leven geroepen. Archeologisch onderzoek won steeds meer aan betekenis, ook bij de overheid. In 1920 bijvoorbeeld kon Van Giffen aan de DPV meedelen, dat hij graag gebruik bleef maken van de cofinanciering door de DPV voor de ontbrekende middelen, maar dat zijn opgravingskosten thans door hem veelal voor de helft bij het Rijk konden worden gedeclareerd. Dat betekende overigens ook dat de DPV wat betreft het verwerken en afdragen van de vondsten concessies moest gaan doen. Niet alle vondsten van door de DPV gefinancierde opgravingen zouden voortaan automatisch aan het Provinciaal Museum in Assen worden afgedragen. Een deel van de vondsten moest voortaan aan het nieuwe Biologisch Archeologisch Instituut in Groningen worden afgestaan. Van Giffen intussen, als deskundig adviseur en technisch leider der vereniging, zorgde ervoor dat de DPV in de bestuursvergaderingen en in de ledenvergaderingen steeds weer enthousiast werd over zijn opgravingsplannen. In de beginjaren waren deze plannen bijna altijd het eerste belangrijke inhoudelijke agendapunt.

De DPV kon voor haar financiële bijdragen aan opgravingen aanvankelijk alleen een beroep doen op de contributie van haar leden. De DPV-leden werden door het bestuur overigens regelmatig gevraagd extra giften te doen en sommige leden lieten zich niet onbetuigd. In 1926 bijvoorbeeld stelde een DPV-lid fl. 100,- beschikbaar voor een opgraving, onder twee voorwaarden: met dit geld moest onderzoek worden verricht naar een Romeinse legerplaats (*celtic field*) en de vereniging moest hiervoor zelf fl. 300,- beschikbaar stellen. Met dat soort extra donaties werd de DPV (die zoveel geld niet in kas had) gedwongen op zoek te gaan naar meer geld. Dat heeft de vereniging een en andermaal gedaan door subsidie aan te vragen bij het rijk. Al sinds 1925 wachtte de DPV vol spanning op een antwoord van de minister op een *request*. Toen het antwoord te lang op zich liet wachten, besloot het bestuur een nieuw *request* in te dienen. De nood was hoog. Er moest gewoon geld beschikbaar komen, zo niet van het rijk, dan toch van het Aardrijkskundig Genootschap en/of van de Nederlandsche Anthropologische Vereniging.

Een nieuw *request* werd, op voorstel van Van Giffen, gericht aan het ministerie van Binnenlandse Zaken, met het verzoek om toekenning van een jaarlijkse subsidie voor de vereniging. Met deze subsidie zou de DPV de opgravingen kunnen ondersteunen die noodzakelijk waren door de vele heide-ontginningen in Drenthe. Aan het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap, het Nederlands Bureau voor Anthropologie en nog diverse andere organisaties werd een zelfde *request* gezonden. Deze keer hadden de *requesten* succes. Het Centraal Bureau voor de kennis van de provincie Groningen en omgelegen streken kwam met geld voor de DPV over de brug. Dit Centraal Bureau stelde onder meer fl. 400,- beschikbaar voor de 'ontgraving' van het hunebed te Eext. Van Giffen moest hiervoor overigens nog meer sponsoren zoeken. In 1927 kreeg de DPV van het Aardrijkskundig Genootschap een bijdrage van fl. 400,-. En van het rijk kreeg de DPV tenslotte een positief bericht over een jaarlijks beschikbaar te stellen subsidie om de vernietiging van *praehistorica* als gevolg van heideontginning te helpen voorkomen.

Deze rijksbijdrage aan de DPV is decennialang verleend. In 1962 was de hoogte van deze rijksbijdrage opgelopen tot fl. 6000,-. Pas in 1967 werd de rijkssubsidie aan de DPV door het ministerie voor het laatst beschikbaar gesteld. Daarmee was de rol van de DPV als een van de financiers van het archeologisch onderzoek in Drenthe afgelopen. In 1967 trad het besluit in werking dat het archeologisch onderzoek voortaan uitsluitend en rechtstreeks door de overheid zou worden gefinancierd, met medewerking van de universiteiten, maar

Uit het archief van de DPV: Subsidie afrekenen met het Rijk

Bij het beschikbaar stellen van de rijksbijdrage voor opgravingen in de jaren twintig gold als voorwaarde dat de vondsten van nationale betekenis uit de daarmee gefinancierde opgravingen moesten worden overgedragen aan het Rijksmuseum te Leiden, samen met een verslag. Tot uitbetaling zou het Rijk pas overgaan nadat het RMO te Leiden de minister hierover positief had geadviseerd. Gelet op de slechte relatie tussen Van Giffen en het RMO was hiermee voor de penningmeester van de DPV een probleem in de kiem geboren.

Bijvoorbeeld, kort na 1930 was de DPV in de ogen van het RMO met de verantwoording van de rijksgesubsidieerde opgravingsprojecten in gebreke gebleven. De vaststelling en uitbetaling door het Rijk lieten op zich wachten. In 1933 vroeg de voorzitter van het DPV-bestuur de minister per brief om hem eind januari 1934 daarover te mogen spreken.

Uit zijn brief blijkt dat de DPV er zich van bewust is dat de directeur van het Rijksmuseum van Oudheden in juni 1933 de minister heeft laten weten dat hij nog geen positief advies kan uitbrengen, aangezien hij: *“de daarvoor benodigde gegevens niet bezat”* en *“dat van afstand door de Vereniging van eenig voorwerp aan het Leidsche museum nog geen sprake geweest”* is.

Uit deze brief kan verder worden opgemaakt dat dr. Holwerda: *“... intusschen bezoek gehad had van de DPV-voorzitter (op 27 mei 1933) en dat hem uit dat onderhoud gebleken was van diens ernstig streven, om voortaan een behoorlijke samenwerking met het Rijksmuseum van Oudheden te doen ontstaan”*.

Blijkbaar liet de praktische uitvoering van de behoorlijke samenwerking in dat jaar op zich wachten. Het RMO moest daarom later in een van zijn brieven aan de minister over deze zaak melden niets meer van de DPV te hebben vernomen en dat er *“geenerlei voorwerp is afgegaan, noch op andere wijze gebleken is, dat de Vereniging daadwerkelijk de aangegeven verplichtingen nakomt, terwijl van deze zijde in totaal reeds fl. 2050.-, aan subsidie is verstrekt”*.

De DPV liet daarop van haar kant aan de minister weten, dat van de vondsten die in 1931, 1932 en 1933 zijn gedaan niets voor afstand aan het museum te Leiden in aanmerking zou komen.

Tot leedwezen van de DPV had er bovendien van de zijde van het RMO geen weerlegging plaatsgevonden van de door het RMO in een eerder brief opgeworpen vraag: *“of hier wel de voor verleenning van Rijkssteun noodzakelijken sfeer van onderling vertrouwen en genegenheid tot samenwerken is”*.

Het zal het bestuur van de DPV niet bevallen zijn, dat de rijkssubsidie niet kon worden uitbetaald. Tot overmaat van ramp overleed op 9 januari 1934 de DPV-voorzitter, die de correspondentie met het ministerie had gevoerd, jhr. mr. A.W. van Holthe tot Echten.

Gelukkig wist de burgemeester van Vledder, J. Linthorst Homan, als nieuwe voorzitter van de DPV de kwestie in goede banen te leiden. In zijn antwoord aan de minister op 19 februari 1934 wijst hij namelijk op de verslagen van het archeologisch onderzoek die zijn gepubliceerd in de *Nieuwe Drentse Volksalmanak 1934*, uitgevoerd door Van Giffen en mogelijk gemaakt met financiële steun van de DPV. Tevens bevatten de verslagen in de NDVA, aldus Linthorst Homan, overeenkomstig de doelstelling van de vereniging, een lijst van aanwinsten die door de vereniging aan het Provinciaal Museum zijn afgestaan. Een exemplaar van deze NDVA werd bij de DPV-brief aan de minister gevoegd, vergezeld van de toezegging dat de Drents Prehistorische Vereniging voortaan elk jaar een exemplaar van de NDVA aan het ministerie zou zenden.

de geschiedenis van de DPV

zonder tussenkomst van verenigingen. Het archeologisch onderzoek in Nederland had opgehouden een zaak van particulier initiatief te zijn.

Voor de financiële ondersteuning van het wetenschappelijk onderzoek besloot het DPV-bestuur op 28 november 1979 een wetenschappelijk fonds in te stellen. Gedurende de eerste 30 jaar jaren nam het bestuur van de DPV, gehoord het advies van de wetenschappelijk adviseur, de besluiten over de bijdragen uit dit verenigingsfonds aan onderzoeken, publicaties en tentoonstellingen.

In 2010 heeft de DPV het Wetenschappelijk Fonds van ruim € 30.000,- ondergebracht in een eigen stichting, om daarmee het onafhankelijke en wetenschappelijke belang van dit werk te onderstrepen. Om de verbondenheid van de vereniging met de nieuwe stichting aan te geven bestaat het nieuwe Fondsbestuur uit bij voorkeur de wetenschappelijk adviseur van het verenigingsbestuur als voorzitter, een penningmeester (dezelfde als de penningmeester van de DPV) en enkele DPV-leden. Het jaarverslag van de DPV bevat ook een verslag van de werkzaamheden van de stichting. De DPV doneert jaarlijks circa 10% van de inkomsten uit contributie aan het Fonds.

Andere middelen om opgravingen te ondersteunen: DPV-rijksdaalders voor het goede doel

G.A. Bontekoe (1900-1988) werd in 1927 lid van de DPV en niet lang daarna een van de markantste DPV-bestuursleden. Hij bleef dat doen tot 1958. In het *In Memoriam* dat Bontekoe schreef bij het overlijden van Van Giffen herinnert hij zich het jaar 1927, toen hij net burgemeester was geworden van Sleen:

“Daar waren veel grafheuvels: ik had al heel spoedig door dat er een stil verzet was tegen het melden van oudheidkundige vondsten bij de opzichters van de Heide Mij., de Grontmij. en Staatsbosbeheer, want als er een onderzoek moest plaatsvinden gaf dat onvermijdelijk vertraging en daar had men een hekel ‘an. Ik vond daar wat op: uit de kas van de vereniging loofde ik fl. 2,50 uit voor elke melding die een oudheidkundige rest zou blijken te zijn. En dat werkte! Men bedenke dat het dagloon in de werkverschaffing toen plm. fl. 2,- was. Een rijksdaalder extra [...] betekende in het gezinsinkomen heel wat en ik heb menige rijksdaalder uitbetaald.”

Uit: *‘Herinneringen aan prof. Dr. A.E. van Giffen’*, van G.A. Bontekoe, in **De Spieker** van 1984, nummer 2.

Een voorbeeld van een zomerseizoen opgraven

In de ledenvergadering van de DPV op 27 maart 1919 werden, onder het kopje Zomeractiviteiten, op voorstel van Van Giffen besluiten genomen over drie opgravingsprojecten die volgens Van Giffen voor financiering in aanmerking kwamen, te weten de opgraving van een tumuliveld en een vroege nederzetting bij Weerdinge, alsmede van de steenkelder te Anloo.

Citaat uit het verslag:

Aan de Museumcommissie zal worden voorgesteld eerstgenoemde werkzaamheid (tumuliveld onder Weerdinge) gezamenlijk ter hand te nemen.”

Afschrift van “BLAD C – N.V. 20 Kostenbegroting v/h onderzoek uitgaande van de Drensch-Præhistorische Vereeniging, verricht in samenwerking met het Provinciaal Museum te Assen, gedurende den Zomer van 1920.

Begrooting der uitgaven:

<i>I</i>	<i>per week:</i>		
<i>a.</i>	<i>loon van 4 gravers</i>	<i>4x 21,--</i>	<i>fl. 84,--</i>
<i>b.</i>	<i>vergoeding 1 voorgraver</i>	<i>1x15</i>	<i>fl. 15,--</i>
<i>c.</i>	<i>vergoeding 1 amanuensis</i>	<i>1x 20,--</i>	<i>fl. 20,--</i>
<i>d.</i>	<i>onkosten v/d leider v/h onderzoek</i>	<i>1x30,--</i>	<i>fl. 30,--</i>
<i>e.</i>	<i>onvoorzien</i>		<i>fl. 3,--</i>
	<i>Totaal</i>		<i>fl. 152,--</i>

II op eens:

<i>a.</i>	<i>uitwerken der gegevens</i>	<i>fl. 60,--</i>
<i>b.</i>	<i>verzendingskosten</i>	<i>fl. 40,--</i>
<i>c.</i>	<i>onkosten fotografie</i>	<i>fl. 30,--</i>
<i>d.</i>	<i>onvoorzien</i>	<i>fl. 10,--</i>
	<i>Totaal</i>	<i>fl. 140,--</i>

Geraamde tijd:

<i>1.</i>	<i>Onderzoek steenkelder Anloo</i>	<i>½ week</i>
<i>2.</i>	<i>Proefonderzoek De Hooge Loo of Karolingisch Schipborg</i>	<i>½ week</i>
<i>3.</i>	<i>Onderzoek tumuliveld Weerdinge</i>	<i>3 weken</i>
	<i>Totaal</i>	<i>4 weken</i>

Totaal der onkosten: (4x152,--) fl. 608,-- + fl. 140,-- fl. 1.744,--

NB: het totaalbedrag is onjuist. Moet fl. 748,-- zijn.

Op het archiefstuk is het eindbedrag met potlood verbeterd, mogelijk door Van Giffen.

Excursies van de DPV

Van Giffen had niet alleen een groot talent voor het inzamelen van geld. Als blijk van dank en erkentelijkheid bood hij de leden, donateurs en andere sponsors graag excursies aan naar zijn opgravingen. Men nam daaraan graag deel! Op 9 augustus 1919, een paar dagen na de eerste vergadering van de DPV, vond bijvoorbeeld een excursie plaats naar het Zeijerveld. En in 1922 vertrokken de leden van de DPV meteen na de afsluiting van de ledenvergadering naar het Provinciaal Museum. Daar leidde Van Giffen hen rond en vertelde aan de hand van de vondsten aldaar over de opgravingen die hij in 1921 had gedaan, mede dankzij de giften van de DPV.

In 1923, nadat de DPV een onderzoek had helpen mogelijk maken naar een veenbrug, kondigde hij voor het jaar 1924 een excursie aan naar Zuid-Oost Drenthe, een mededeling die in de vergadering *met ingenomenheid* [werd] *begroet*. In 1926 ging de excursie naar Wijster, per autobus. Voor de heenreis vanuit Assen werd een uur uitgetrokken. Op de terugreis bracht men tevens een bezoek aan de opgraving van de veenbrug in Smilde.

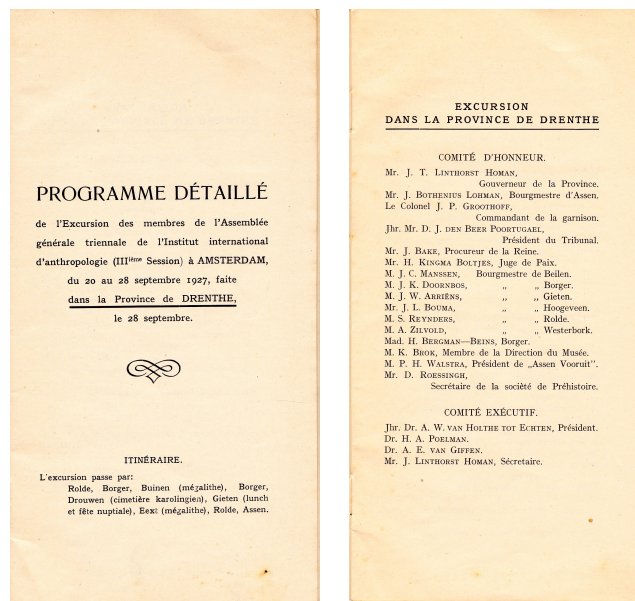
In 1926 werden ook de eerste voorbereidingen getroffen voor een belangrijke, internationale excursie, gepland voor 1927. Het ging om een excursie die Van Giffen organiseerde voor de Nederlandsche Anthropologische Vereniging, die toen congresseerde in Amsterdam. Van Giffen, waarschijnlijk ook lid van deze vereniging, maakte een plan voor een rondreis van het internationaal congresgezelschap langs zijn opgravingen in Groningen en Drenthe. Hij vroeg de DPV hem daarbij te assisteren. Als de DPV daarvoor geen geld genoeg had, kon de vereniging volgens hem een beroep doen op de provincie.



Afb. 7. Deelnemers aan DPV-excursie, Assen, late jaren 40. Vóór het achterraam van de bus op de tweede rij: J. Gerritsen (rechts) en W. Glasbergen (links); op de eerste rij: 5^{de} en 6^{de} van rechts, de heer en mevrouw A.E. van Giffen en mevrouw G.R.G. van Giffen-Duyvis.

Jacqueline Habets en Saïd Mooijman

Een jaar later, kort voor 28 september 1927, de dag van de Grote Excursie, bleek echter dat er voor de leden van de DPV op deze excursie geen plaats was. Besloten werd om voor de DPV-leden de dag erna een zelfde excursie te organiseren. Hiervoor zouden bovendien de leden van de Groninger Terpenvereniging worden uitgenodigd. Uit de geraadpleegde DPV-archieven kan niet worden opgemaakt hoe de leden van de DPV hierop reageerden. Feit is echter dat de DPV op alle mogelijke manieren aan de Grote Excursie van Van Giffen heeft



Afb 8. Het programmaboekje voor de Grote Excursie van 1927 was in de Franse taal gesteld.

bijgedragen en meegewerkt. Een van de leden van de DPV, Kapitein H.J. Bellen, een beroepsmilitair, heeft bijvoorbeeld van het excursieprogramma een Franse vertaling gemaakt en de DPV heeft hiervan door Van Gorcum ook nog eens een keurig klein boekje met uitklapbare plattegronden laten maken.

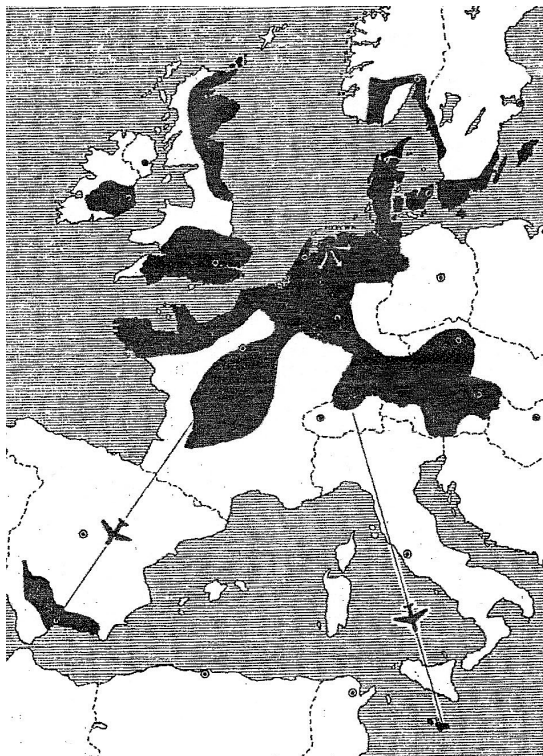
In de jaren '20, '30 en '40 beperkten deze excursies van de DPV zich tot Drenthe. Pas op 22 augustus 1947 vond een eerste DPV-excursie buiten Drenthe plaats, naar Schokland, waar tevens de ledenvergadering werd gehouden.

Na de ledenvergadering vond een rondleiding plaats op dit voormalige eiland en werd een bezoek gebracht aan het drieperiodenkerkje in Ens. Het jaar daarop bezocht de DPV het Romeinse Valkenburg in Zuid-Holland, een opgraving waar Van Giffen bij betrokken was geweest in 1941. Deze buiten-Drentse excursiedoelen waren in het verenigingsprogramma van toen af aan een aanvulling op de reguliere excursies in Drenthe zelf. Vanaf 1955 bood de DPV haar leden jaarlijks bovendien een meerdaagse buitenlandse excursie aan. Hierover laten we het beste de toenmalige secretaris-penningmeester en zakelijk reisleader aan het woord, mr. G.A. Bontekoe:

"Een historische datum in de geschiedenis onzer vereniging is geweest de achtste juli 1953. In de op die dag gehouden ledenvergadering deed de heer Cancrinus uit Dwingeloo het voorstel om eens een excursie te ondernemen naar Denemarken, omdat daar veel meer praehistorica te vinden zouden zijn dan in Drenthe. Dat was andere koek!"

de geschiedenis van de DPV

Een paar jaar daarna vond inderdaad de eerste buitenlandse excursie plaats. De reis ging naar Denemarken via Duitsland, van 4 t/m 8 juni 1955. De wetenschappelijk-inhoudelijke leiding lag in handen van prof.dr. H.Tj. Waterbolk, als wetenschappelijk adviseur van de vereniging. De huishoudelijke leiding lag in handen van de secretaris-penningmeester mr. G.A. Bontekoe.



Afb 9. Kaartje door Otto Harsema gemaakt met een overzicht van alle DPV reizen tot 1989.

Bontekoe leidde met veel animo tal van buitenlandse reizen. DPV-reizigers van toen hebben aan hem veelal een levendige herinnering bewaard vanwege zijn jachtfluitje. Hiermee dreef hij zijn 'kudde' bijeen als het tijd was om door te reizen naar een volgend excursie-onderdeel. In latere jaren zat de Assense busondernemer Harmanni in het DPV-bestuur. Dat betekende dat Harmanni het busvervoer op zich nam. De buitenlandse excursies werden door hem per auto voorbereid, al dan niet in gezelschap van de wetenschappelijke en/of inhoudelijke reisleider.

De buitenlandse reizen zijn een substantieel kenmerk geworden van de DPV. Na Denemarken bracht men bezoeken aan België, Luxemburg en Trier in Duitsland. In totaal heeft de DPV in de periode 1955 tot en met 2013 meer dan 50 één- en meerdaagse excursies naar het buitenland gemaakt, de meeste naar Duitsland (26 reizen). Andere landen

waaraan vaker een bezoek is gebracht, zijn Frankrijk (7) en Engeland (4), Denemarken (8) en België (6). Tijdens sommige reizen werd aan meer dan één land een bezoek gebracht.

De eerste buitenlandse reis was een groot succes. Het aantal deelnemers aan deze reizen nam snel toe. In 1975 bijvoorbeeld moest de DPV voor een twaalfdaagse excursie naar Schotland en de Orkney-eilanden zelfs in twee aparte groepen reizen, op verschillende data, elk met ruim 40 deelnemers. Toen O.H. Harsema, conservator archeologie bij het Drents Museum, in de jaren '90 afscheid nam als wetenschappelijk adviseur en reisleader van de DPV, slaakte hij de verzuchting: "*waarom het bestuur van de Drents Prehistorische Vereniging zo veel van die vermoeiende reizen heeft georganiseerd, tot in de uithoeken van Europa*". Gelukkig kon hij zelf het antwoord op die vraag geven: "*Dat was dus om Drenthe's plaats in de prehistorie vast te kunnen stellen!*".

Lezingen en publicaties

Lezingen en publicaties zijn al heel lang belangrijke activiteiten van de DPV. Al in 1927 werd, wederom op voorstel van Van Giffen, besloten dat de DPV-ledenvergadering voor de leden wellicht aantrekkelijker zou worden door dan ook een lezing aan te bieden over een Drents prehistorisch onderwerp. Dit idee had inderdaad een positief effect op de belangstelling voor de ledenvergadering en het is tot op de dag van vandaag een goed gebruik gebleven op de ledendag van de DPV: die begint met een interessante lezing.

Lezingen werden en worden verder ook door het jaar gegeven, meestal in de wintermaanden in Assen. Uit het onderzoek dat Hester Spoelder in 1995 deed naar *Het beeld dat de leden van de DPV van hun vereniging hebben* bleek dat veruit de meeste leden positief zijn over de lezingen. Men ervaart en ervaart die als informatief en interessant, ook in de nabespreking. Archeologen, maar ook andere deskundigen op prehistorisch gebied uit heel Nederland, worden hiervoor veelal in overleg met de wetenschappelijk adviseur, uitgenodigd. De onderwerpen liggen op een breed gebied, binnen en buiten Drenthe. In de loop van haar langjarige bestaan is een grote diversiteit aan onderwerpen behandeld, zoals vuursteen, aardewerk, metaalvondsten, kleding en vanzelfsprekend ook hunebedden, grafheuvels en *celtic fields*. De lezingen worden aangekondigd in het verenigingsblad en de lokale pers. Achteraf wordt er een verslag van gemaakt ter publicatie in De Spieker, voor de leden die niet aanwezig konden zijn.

Behalve de organisatie van excursies en lezingen hoort ook de ondersteuning van publicaties uit het Wetenschappelijke Fonds tot de *corebusiness* van de DPV. Publicaties zijn en waren een goed middel om kennis en informatie over de prehistorie te verspreiden. De DPV kan hiervoor een financiële bijdrage (laten) verlenen. De DPV heeft, niet in de laatste plaats door het toedoen van Van Giffen, de wetenschap altijd hoog in het vaandel gehouden. In het verleden heeft de DPV ook zelf het initiatief genomen voor de uitgave van publicaties. In 2003, bij de viering van het 90-jarig bestaan, heeft de DPV bij wijze van extra Spieker de wetenschappelijke bundel *Door water bewaard. Beekdalen als schatkamers van het verleden* uitgegeven. De bundel bevat de lezingen die in 2003 op de themadag door de verschillende referenten zijn gegeven.

En in 2008, bij het 95-jarig bestaan van de DPV, vond een themadag plaats over de (pre)historische aspecten van het landschap. De daar gehouden lezingen zijn in de jaren daarna uitgewerkt tot artikelen, die in 2011 in de vorm van een wetenschappelijke bundel zijn verschenen, onder de titel: *Gevormd en omgevormd landschap, van Prehistorie tot Middeleeuwen*, een uitgave onder de eindredactie van drs. M.J.L.Th. Niekus, als wetenschappelijk adviseur van de vereniging.

Het uitgeven van een eigen orgaan

Al meteen in 1919 vroeg het bestuur van de DPV aan het bestuur van de Nederlandsche Oudheidkundige Bond om een verslag van hun DPV-verenigingsactiviteiten in het Bondsbulletin op te nemen. Daarbij hoorde onder meer Van Giffens verslag van zijn opgravingen op het Zeijerveld. De Oudheidkundige Bond stond er welwillend tegenover; zij het voor niet meer dan vier pagina's.

In 1920 werd Van Giffen door het bestuur gemachtigd om met de redacteur van het Bulletin in onderhandeling te gaan over de publicatie van zijn onderzoek naar de *tumuli* op het Zeijerveld. De redactie van het Bondsbulletin stemde toe en voor een klein bedrag extra zorgde de Oudheidkundige Bond bovendien voor overdrukken voor de leden van de DPV en voor de leden van Gedeputeerde Staten.

Vanaf 1924 werden de jaarverslagen van de DPV opgenomen in de *Nieuwe Drentsche Volksalmanak* (NDVA). Eén van de DPV-bestuursleden kreeg daartoe zitting in de redactie van de NDVA. In 1925 kregen alle leden van de DPV (de DPV telde toen bijna leden) gratis een overdruk van deze bijdrage in de NDVA. De jaarverslagen van de DPV zijn in de NDVA gepubliceerd tot 2011, toen de NDVA vanwege bezuinigingen op de provinciale bijdrage voor het boek moest besluiten een andere redactioneel-inhoudelijk koers te gaan varen.

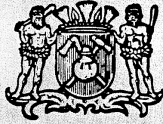
De archeoloog dr. Willem Glasbergen (1923-1979), die in de jaren 1955-1956 de archeologische expositie van het Drents Museum opnieuw inrichtte, begon in 1956 in de NDVA de rubriek 'Van rendierjager tot ontginner'. Deze rubriek was de opvolger van de 'Oudheidkundige aantekeningen over Drentse vondsten' die Van Giffen in 1934 in de NDVA was begonnen.

In haar geschiedenis heeft de DPV van nog meer publicatiemogelijkheden gebruik gemaakt. In 1928 verscheen op initiatief van uitgeverij Van Gorcum het maandblad *Drente*. Aan de uitgave daarvan namen diverse Drentse organisaties deel. De DPV-bestuursleden Roessing en Van Giffen hebben het DPV-bestuur ontraden om mee te doen aan dit initiatief. Desondanks besloot het bestuur van de DPV toch mee te werken aan dit blad voor fl 0,50 per lid. In verband met de terugloop van het aantal leden heeft het bestuur van de DPV het contact met de uitgever van dit blad in 1941 verbroken.

In de jaren daarna, tot 1979, kregen de DPV-leden bij wijze van communicatie van het bestuur met de vereniging, regelmatig een uitgebreide brief over de lezingen en excursies. Die brieven fungeerden als informatiebulletin. Het drukwerk van deze brieven en van de uitnodigingen aan de leden voor vergaderingen en themabijeenkomsten waren het werk van drukkerij M.J.A. Hertz te Zuidlaren, waarvan de directeur lid was van het DPV-bestuur.

Met ingang van 1981 geeft het DPV-bestuur een eigen periodiek als verenigingsorgaan uit. De in 1979 ingestelde Evaluatiecommissie had daartoe geadviseerd. De naam *De Spieker* verwijst naar de prehistorische graanschuurtjes: opslagplaatsen van belangrijk gemeenschappelijk bezit. In de eerder genoemde onderzoeksrapporten uit 1984 en 1995 kwam ook de waardering voor *De Spieker* aan de orde. De redactie heeft zich de opmerkingen daarover en de adviezen die daaruit volgden ter harte genomen. Sinds 1995 heeft het verenigingsblad verschillende keren een nieuwe opmaak gekregen. Het verschijnt nog steeds 4x per jaar: maart, juni, september en december. De *Spieker* heeft zich ontwikkeld tot een echt huisorgaan van de DPV: in dit blad worden alle aankondigingen, berichten en nieuwtjes van de vereniging opgenomen en regelmatig ook nieuws over boeken en tentoonstellingen en archeologische wetenswaardigheden.

De DPV is verder met de tijd meegegaan. In 2003 kwam een DPV-website tot stand, dankzij de inzet van de maker van de eerste website over hunebedden. Anders dan in het kwartaalblad *De Spieker*, biedt de website onder de naam www.dpv.nu dankzij de toewijding



DE SPIEKER

MEDEDELINGENBLAD VAN DE DRENTS PRAEHISTORISCHE VERENIGING

JAARGANG 2

NUMMER 2

JUNI 1981

Redactie: Mevr. G. A. Hertz-Pen, Groningerstraat 22, 9471 AR Zuidlaren, telefoon 05905-1720 (inzending copy).
Mevr. M. B. van Klinken-de Boer, Haren. Mevr. Dr. A. Koopmans, Haren. Druk: Unimax-Hertz B.V., Zuidlaren.

NIEUWE KOP VOOR ONS BLAD

Evenals de voorgaande (tijdelijke) kop van ons mededelingenblad werd deze nu permanente kop ontworpen door de heer W. J. Haak. Door omstandigheden was de ingezonden naam: „De Spieker” blijven liggen. Onze hartelijke dank aan mevrouw S. van der War-Hoogland voor de door haar bedachte en bij de vereniging zo goed passende naam; en aan de heer Haak voor het ontwerp, dat leidde tot het door de drukker uitgevoerde eindresultaat.

Bestuur en Redactie.

De naam „Spieker”

In de archeologie worden als spiekers geïnterpreteerd kleine, meestal uit vier of zes paalpalen bestaande, vierkante of rechthoekige plattegronden in nederzettingen. Aangenomen wordt dat het hier gaat om schuurtjes die hoofdzakelijk voor graanopslag dienden. Men vindt ze vaak dicht bij de boerderijen, in de IJzertijd ook in de hoeken van akkerperceeltjes. In de Middeleeuwen verschijnen regelmatige vijf- of zeshoeken, waarbij we aan kapbergen kunnen denken, die t.Z. van de Vecht nog steeds voorkomen. In Drenthe worden ze echter al spoedig vervangen door grote bijschuren, die later vaak de gecombineerde functie van hooischuur en schaapskooi hebben. Het graan wordt dan op de zolder in het hoofdgebouw geborgen. De naam Spieker blijft in Drenthe na de Middeleeuwen in gebruik voor enkele bisschoppelijke centra waar de pachten en belastingen werden geïnd. Deze werden hoofdzakelijk in natura geheven - veelal in graan - en daarmee zijn we weer terug bij de oorspronkelijke betekenis de spieker als gebouw dienend voor de opslag van oogstproducten.

O. H. Harsema.

Hoe kom je op een "idee"

Tot mijn twaalfde jaar woonde ik op een boerderij in het noorden van Friesland, dicht bij de zeedijk, die ons moest beschermen tegen de herfststormen. Wij hadden een grote kelder, die ieder voorjaar werd schoongemaakt. De muren werden gewit en de plavuizen geboend met groene zeep. En dan kon het beginnen. Mijn moeder verzamelde daar gedurende de zomer allerlei eetbare waar, ons verschaft door de vruchtbare Friese klei. Het laatste wat toegevoegd werd waren de winteraardappels en bakken met appels en peren. In de oorlog woonden we niet meer op de boerderij, maar de kelder werd als van ouds gevuld, al kostte dat meer moeite. Toen mijn man en ik in 1949 een reis maakten naar Zuid-Noorwegen zagen we onze eerste „Spieker”. Dat voorraadschuurtje sprak mij geweldig aan. Ik liet mijn fantasie gaan en dacht, dat dat



Flögeln (ex. N.-Duitsland) zoals mevr. G. J. A. Sickingen-Holte het zag.

schuurtje ook schoon gemaakt werd in het voorjaar en in de korte Noorse zomer gevuld werd met voedsel voor de lange winter. Vooral voor de afgelegen dalen was dat wel nodig. In latere jaren zagen we ook in Duitsland veel „Spiekers”. In het najaar van 1980 besloot het bestuur van de D.P.V. de gebruikelijke convocaties af te schaffen en vier keer per jaar een mededelingenblad naar de leden te sturen.

Tegelijkertijd werd de leden gevraagd voor dit blad een naam te bedenken. Weer werkte mijn fantasie, een nuttige gewoonte dacht ik voor een lid van de D.P.V. Het moest natuurlijk een oud woord zijn. En zo kwam ik op het woord „De Spieker” voor ons blad, waarin (voor ons) vele wetenswaardigheden worden verzameld, die ons geestelijk voedsel vormen en ons allen interesseren. Geen wetenschappelijk betoog, maar een kleine toelichting waarom werd gevraagd en zo ontstond door een eenvoudige, haast nostalgische gedachtegang het idee „De Spieker”. Het woord „Spieker” is afgeleid uit het latijn „Spicarium”. S. v.d. War-Hoogland.

JAARVERGADERING gehouden op 11 april 1981

De ochtendvergadering, bijgewoond door 36 leden, behandelde slechts de gebruikelijke punten. Na het openingswoord van de voorzitter, waarin onder meer de sedert de vorige vergadering overleden leden van de vereniging werden herdacht, werden de notulen van de vergadering van 12 april 1980 behandeld. Die vergadering nam een aantal belangrijke besluiten die het beleid van de vereniging betreffen. De vergadering van 11 april 1981 besloot deze besluiten alsnog in dit blad te vermelden, zodat alle leden er kennis van kunnen nemen. Wij laten ze dan ook hieronder volgen, evenals een verslag van de door mevrouw W. H. de Vries-Metz

van een toegewijde webmaster plaats aan meer actueel nieuws dat van belang kan zijn voor de vereniging. De website trekt veel bekijks en bij de goede doelgroep: nieuwe leden van de website melden zich meestal via de link op de website aan.

De Studiekring van actieve amateurarcheologen

Vanaf 1960 besloot de DPV niet alleen kennis over te dragen, maar ook een platform te bieden aan de actieve amateurarcheologen in Drenthe. Dit platform wordt in de archieven Studiekring genoemd, dan weer Werkgroep, maar steeds bestaat het gezelschap uit twintig tot veertig actieve amateurarcheologen, verzamelaars van oudheden en soms vrijwillige medewerkers aan professionele opgravingen. Hun belangstelling is specifiek van aard dan die van de gemiddelde DPV-leden. De belangstelling van laatstgenoemden is meer gericht op vermeerdering van theoretische kennis van de prehistorie. Het bestuur van de DPV streeft er sinds de jaren zestig van de vorige eeuw naar ook voor de meer praktisch georiënteerde amateurarcheologen iedere winter enkele interessante avondbijeenkomsten te organiseren. Op deze avonden wordt kennis uitgewisseld met elkaar, maar ook met professionele archeologen en gastsprekers. Hun vondsten worden in de pauzes uit de jaszak tevoorschijn getoverd en nader gedetermineerd. Daar wordt ook de kennis overgedragen over de juiste manier van registreren en de wenselijkheid van het overdragen van vondsten.

Het initiatief voor de oprichting van een Studiekring, in samenwerking met het Provinciaal Museum, lijkt volgens het DPV archief te zijn genomen bij het 50-jarig bestaan van de DPV in 1963. Zo nauw was daarbij de samenwerking tussen de DPV en het Museum in Assen, dat de Studiekring in de herinneringen van Otto Harsema als voormalig conservator archeologie, een initiatief is geweest van het Museum en niet van de DPV (alleen). In oktober 2012 vertelde hij daarover in een interview:

“Over de studiekring en zijn relatie tot de DPV bestaan verschillende opvattingen. Ik trof de Kring in 1967 aan toen ik Van der Waals in Assen opvolgde als provinciaal archeoloog in Drenthe. Daarmee nam ik ook de leiding over van de Studiekring. Ik zie de Kring dus als een zaak van de archeologische afdeling van het Drents Museum. Doel van de Kring was een geformaliseerd en daarmee regelmatig contact tot stand te brengen tussen het Museum en de actieve amateurarcheologen in Drenthe en omgeving. Aan deelname aan de Kring waren voor de deelnemers geen kosten verbonden. Inleiders waren medewerkers van het Museum en van het BAI en soms ook de deelnemers zelf, zoals Wieringa en Modderkolk.

De inleiders hoefden dus geen reiskosten te maken. Lidmaatschap van de DPV was van begin af aan geen voorwaarde voor deelname, wel werd steeds aan het bestaan van de vereniging gerefereerd. De thema's van bespreking betroffen vooral materiële zaken, vondstcategorieën, vaak ook minder alledaagse zaken, zoals maalstenen, ijzerlakken, vuurstenen dolken en half-fabricaten van stenen werktuigen. Voorbeelden van vondsten konden gemakkelijk uit het depot van het Museum worden aangevoerd. De bijeenkomsten vonden plaats in een bovenzaaltje waar we jarenlang zo'n drie keer per winter met een man of 20-30 bijeenkwamen. Tijdens de bijeenkomsten hadden de deelnemers volop gelegenheid om ook andere zaken te bespreken: nieuwe ontdekkingen en meegebrachte vondsten.

Later voelde men in de Studiekring de behoefte om ook eens een inleider van verder weg uit te nodigen, zoals ROB-medewerkers uit Amersfoort. Dat bracht natuurlijk reiskosten met zich mee. Daarom heb ik als conservator archeologie, c.q. als leider van de Studiekring en wetenschappelijk DPV-adviseur, begin 1968 aan de DPV gevraagd of het mogelijk was om deze reiskosten van inleiders uit de DPV-kas te vergoeden. Met dit verzoek heeft het DPV-bestuur op 21-2-1968 ingestemd. Dit besluit heeft overigens wel geleid tot het gebruik van een nieuwe naam voor de Studiekring: 'Studiekring onder auspiciën van de DPV'. Lidmaatschap van de DPV werd ook toen niet als voorwaarde gesteld, een groot deel van de deelnemers was overigens wél DPV-lid”.

Hoe belangrijk de amateurarcheologen in die jaren in de DPV waren en hoe nauw de samenwerking met het Museum in Assen was, bleek in 1988, bij de viering van het 75-jarig bestaan van de vereniging. De DPV stimuleerde weliswaar niet het aanleggen van eigen verzamelingen door haar leden/amateurarcheologen, maar ter gelegenheid van de viering van het 75-jarig bestaan in november 1988 werd in het Drents Museum een tentoonstelling ingericht met vondsten van amateurarcheologen van de Studiekring. Het Drents Museum bracht daarover zelfs een apart museumnummer uit, getiteld *Verborgen verleden*. Een citaat hieruit luidt als volgt:

“In Drenthe bestaat al vele jaren een vorm van contact tussen amateurs en beroepsarcheologen waarmee vele belangen gediend worden: de bijeenkomsten van de Studiekring van de DPV. Daarin ontmoeten beide partijen elkaar maar zien ook de amateurs elkaar geregeld, kunnen nieuwe vondsten worden besproken en ideeën worden uitgewisseld (ook ideeën die misschien nog niet rijp zijn voor publicatie). Op deze wijze leren beide partijen van elkaar”.

Om te onderstrepen dat de DPV zich in haar verantwoordelijkheid voor de actieve amateurarcheologie aan de wet houdt, zijn in 2006, door het bestuur en later ook de ledenvergadering, Tien Gouden Gedragsregels voor de amateurarcheoloog vastgesteld. Leden van de DPV die menen dat zij zich daar niet aan kunnen houden, zijn geen lid meer van de DPV. Bovendien heeft de DPV toen besloten geen medewerking meer te verlenen aan activiteiten waarin deelnemers zich niet aan deze Gouden regels kunnen of willen houden.

Een terugblik

De Drents Prehistorische Vereniging is opgericht op 24 november 1913. In een tijd, waarin de wetenschappelijke belangstelling voor hetgeen de bodem verborg, steeds toenam, waarin de archeologie nieuwe wegen bewandelde en nieuwe methoden en inzichten doorbraken, begreep een aantal Drentse liefhebbers van de prehistorie dat ook zij hun steentje konden bij dragen aan deze ontwikkeling.

Het doel der vereniging is steeds geweest belangstelling op te wekken voor de prehistorie, met name die van de eigen provincie. Bij het nastreven van dat doel bleek al spoedig, dat de vereniging tweërlei taken had: een uitvoerende en een beschouwende. In de begintijd stond vooral de uitvoerende taak op de voorgrond. De vereniging gaf zelfstandig opdracht tot het doen van archeologische opgravingen en financierde deze, daartoe voornamelijk in staat gesteld door particuliere bijdragen. De uitvoering van het werk was nagenoeg steeds aan professor van Giffen opgedragen.

In de jaren na 1965 nam de DPV steeds meer een beschouwende houding aan. Het toezicht op en de toestemming voor opgravingswerk liggen nu uitsluitend in de handen van de overheid, die het doen van opgravingen alleen onder bepaalde, bijzondere omstandigheden en onder verantwoordelijkheid van professionele archeologen toestaat. Met des te meer belangstelling volgen de DPV-leden de ontwikkelingen in het archeologische onderzoekswerk, in binnen- en buitenland. Daarop zijn het lezingenprogramma, het excursieprogramma en het verenigingsblad gericht. Aan die beschouwende taak heeft het bestuur anno 2013 nog steeds haar handen vol: *“de verspreiding van kennis en van het opwekken van belangstelling voor de voor- en vroeg-historische geschiedenis in het algemeen”* vereist het aanbod van steeds nieuwe en goede activiteiten. Een wetenschappelijk adviseur neemt nog altijd deel aan de bestuursvergaderingen, zodat de vereniging verzekerd kan zijn van een goede relatie met en juiste kennis van de archeologische wetenschap. Zo kan in 2013 een eeuwfeestsymposium worden aangeboden waarin wetenschappers en amateurs samen lezingen geven. Hopelijk levert ook

de geschiedenis van de DPV

deze bundel, waarin wetenschappers en amateurs samen de prehistorie van Drenthe op een toegankelijke manier in beeld hebben willen brengen, een bijdrage aan de versterking van de relatie tussen de DPV en de wetenschap.



Afb 11. DPV op excursie naar Elp in 1932. Vooruit met flinke pas!

Verantwoording

Voor dit hoofdstuk is dankbaar gebruik gemaakt van het archief van de Drents Prehistorische Vereniging, dat onder nummer 7012 inv.nrs. 1/21 wordt bewaard in het Drents Archief. Dit archief, dat tot medio 1974 beslaat, is op 29 mei 1985 door het bestuur van de DPV officieel overgedragen aan het toenmalige Rijksarchief in Drenthe. Het DPV archief uit de jaren daarna, tot 2005, kwam in vijf verhuisdozen op diverse zolders terecht. Ten behoeve van het onderzoek voor dit hoofdstuk zijn deze dozen verzameld en is de inhoud ervan doorgenomen. Deze archiefbestanden zijn daarbij geschoond en geïnventariseerd en in oktober 2013 aan het Drents Archief overgedragen. Ten behoeve van het onderzoek voor dit hoofdstuk is in het Drents Archief bovendien ook het archief van het Drents Museum geraadpleegd, bewaard onder nr. 0028.

Als inspiratie en achtergrond voor dit hoofdstuk hebben diverse publicaties gediend, zoals 'Grondwerk' van Theo Toebosch.

Uit de eerste hand hebben de interviews met prof.dr. H.Tj Waterbolk en O. Harsema ons inzicht opgeleverd. Van hun opmerkingen en die van dr. L. Verhart bij de concepttekst van dit hoofdstuk is dankbaar gebruik gemaakt. Tenslotte zijn de schrijvers dank verschuldigd aan Marry van Klinken en Henk Luning die raad wisten toen dit nodig was.

De korte prehistorie van de DPV

door Leo Verhart

Voor de officiële oprichtingsdatum van de DPV op 24 november 1913 is er in Drenthe een jaar eerder een archeologische vereniging opgericht. Daarbij speelt A.E. van Giffen een belangrijke rol en die activiteiten worden hem door zijn werkgever, het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden, niet in dank afgenomen. Directe bewijzen voor die betrokkenheid waren tot voor kort echter nooit teruggevonden. Tegen de oprichting van een provinciale vereniging zelf was in Leiden geen bezwaar, maar wel tegen de gevolgde handelswijze van Van Giffen. Dat is wat zijn directeur, A.E.J. Holwerda, in een rapport over zijn gedrag meldt. De kwestie speelt zich dan ook af tijdens een van de meest roerige perioden in de Nederlandse archeologie, de tijd dat Van Giffen en vader en zoon Holwerda, directeur en conservator van het Leidse museum, een zich steeds verder uitdijend conflict uitvechten.

Van Giffen's archeologische belangstelling

In maart 1908 wordt de ambitieuze student biologie Albert Egges van Giffen door het Centraal Bureau voor de Kennis van de Provincie Groningen en Omgelegen Streken, werkgroep van het Groninger Natuurkundig Genootschap, aangesteld om de afgraving van de terp Dorkwerd te begeleiden. Het zijn de eerste stappen van Van Giffen in de archeologie en het zou niet bij Dorkwerd blijven. Binnen een jaar bezoekt hij tientallen terpen in Groningen en Friesland en begint na zijn afstuderen in 1910 aan een promotieonderzoek naar de dieren die op en rond de terpen hadden geleefd.

Hij bouwt snel aan een netwerk. In de zomer van 1908 ontmoet hij P.C.J.A. Boeles, conservator van het Fries Museum en in november 1908 neemt hij contact op met J.H. Holwerda, conservator bij het Rijksmuseum van Oudheden (RMO) in Leiden. Hij heeft belangstelling voor vakliteratuur, wil graag een opgraving van Holwerda bezoeken, vraagt

informatie over archeologische verschijnselen, doet waarnemingen aan woonheuvels in de Betuwe en Zeeland en nodigt Holwerda uit zijn collectie te komen bekijken. Zelf onderneemt hij een reis naar de Oost-Friese Hallingen en maakt nader kennis met enkele Duitse wetenschappers, zoals H. Schütte, leraar in Oldenburg en J. Martin, directeur van het natuurhistorisch museum in dezelfde plaats.

De Leidse contacten lopen in die jaren door en A.E.J. Holwerda (directeur) en zijn zoon de conservator, beginnen steeds meer belangstelling te krijgen voor de jonge enthousiaste Groninger. In januari 1910 reist J.H. Holwerda naar Groningen om Van Giffen's collectie te bekijken. Tijdens dat bezoek wordt het voorstel gedaan om Van Giffen zijn verzameling te laten bewerken tot een publicatie en daar van regeringswege een vergoeding tegenover te stellen. Van Giffen kan er in Leiden aan werken aan het eind van het jaar.

In augustus bezoekt Van Giffen Holwerda's opgraving op het Kroondomein bij Vaassen en daar wordt het voorstel besproken of Van Giffen niet in dienst wil treden van het RMO. Van Giffen vindt het een geweldig aanbod, maar wil eerst afstuderen.

In de zomer van 1911 werkt Van Giffen als vrijwilliger op de opgraving Arentsburg bij Voorburg en worden de plannen voor een aanstelling bij het museum concreter. Het aanbod is te aantrekkelijk, zeker nadat Van Giffen op 15 december 1911 in het huwelijk is getreden met Sien Homan. Op 1 januari 1912 wordt hij assistent-conservator van het Rijksmuseum van Oudheden. Van Giffen gaat aan de slag in het museum en graaft weer in Arentsburg, maar zowel in het museum als bij de opgraving ontstaan er problemen. In de zomer lopen de spanningen verder op en in september explodeert de situatie. Het is het begin van een jarenlang durend conflict dat voorlopig eindigt met het vertrek van Van Giffen naar Groningen in 1917.

Stille activiteiten in Drenthe

Een van de verwijten van vader en zoon Holwerda tijdens dat conflict is dat Van Giffen in Drenthe een poging heeft ondernomen, althans heeft meegewerkt, aan het oprichten van een provinciale archeologische vereniging. Het conflict is in het najaar van 1912 min of meer onbeheersbaar geworden. Van Giffen heeft een nota openbaar gemaakt waarin hij Holwerda beschuldigt van wetenschappelijke fraude en waardoor hij Holwerda dwingt een tegennota het licht te doen zien.

De zaak speelt dus in 1912, maar de DPV wordt pas een jaar later, op 24 november 1913 officieel opgericht. Tot voor kort was er geen spoor van te vinden dat Van Giffen hier een rol in speelde. Hoe zit dat dan met die beschuldiging? Zijn het Leidse verdachtmakingen en pogingen tot achterstelling waar Van Giffen altijd graag mee schermt, of is er toch meer aan de hand? Wat gebeurt er allemaal in die jaren in Drenthe?

Van Giffen heeft in de aanloop tot de nota's bij de directeur van het Rijksmuseum zijn eisen op tafel gelegd: hij wil het archeologisch onderzoek in het Noorden, waaronder Drenthe, als zijn werkterrein beschouwen. Dat doet hij na zijn eerste zelfstandige veldwerk, de opgraving van een deel van de neolithische veenbrug van Buinen, in de zomer van 1912 (Afb 1). Van Giffen toont direct zijn kundigheid als opgraver. Het kleine gedeelte van de veenbrug dat hij mag opgraven, legt hij bloot door een combinatie van vlakken en profielen. Het is de aanpak die hij later zal vervolmaken bij de opgravingen van terpen, grafheuvels en hunebedden. Hij heeft in dat jaar, vermoedelijk in oktober, aansluitend op de opgraving, een dienstreis door de provincie Drenthe gemaakt. Wat hij gezien heeft en wie hij allemaal ontmoet heeft, is niet in detail bekend. Maar van twee personen weten we wel dat hij daarmee in contact stond en dat hij die waarschijnlijk beter heeft leren kennen. Ongetwijfeld zal hij het met hen over zijn ambities hebben gehad en zullen zij hem deelgenoot hebben gemaakt van hun plannen.



Afb 1. In 1912 werd door Van Giffen deze neolithische veenweg opgegraven. Het was zijn eerste opgraving. Rechts op de achtergrond in de opgravingstent is zijn vrouw zichtbaar.

De eerste is G.J.A. Mulder uit Assen, de ontdekker van de Buinerbrug. In de periode 1909 tot de zomer van 1912 heeft hij intensief contact met Holwerda over de organisatie van de opgraving, maar het is opvallend dat de correspondentie met het Leidse museum na de opgraving van Van Giffen abrupt eindigt. Met Van Giffen had hij geen contact. In 1911 schreef hij nog in de Oudheidkundige Mededeelingen een artikel over zijn ontdekking. Mulder zal op 24 november 1913 de oprichtingsakte van de DPV ondertekenen, als secretaris. Een tweede contact van Van Giffen is de Meppeler handelaar R. Houwink Hzn. (1869-1945). In 1912, of eerder, moeten ze met elkaar kennis hebben gemaakt. Houwink is namelijk de tussenpersoon in een financiële transactie tussen het RMO en Van Giffen.

Een onderdeel van de aanstelling van Van Giffen bij het RMO is dat het museum zijn terpencollectie zou overnemen. Omdat het niet gebruikelijk is dat medewerkers van een museum een eigen collectie aan het museum waar zij werken verkopen en om lastige vragen daarover te voorkomen, was Houwink gevraagd als tussenpersoon op te treden. Houwink zou een rekening sturen en het daarna met Van Giffen verrekenen. Het conflict escaleert in het najaar van 1912 en komt in de openbaarheid. Het lijkt de Holwerda's niet verstandig om voort te gaan met discutabele aankoopconstructie via Houwink en stellen Van Giffen voor de collectie direct van hem te kopen. Liever problemen met het ministerie dan Van Giffen een nieuw argument te geven in zijn strijd, zullen ze gedacht hebben. Tot hun grote verbazing beweert Van Giffen dat de collectie niet van hem is, maar van Houwink, in een poging de gewraakte constructie te handhaven. Ook Houwink zal op 24 november 1913 de oprichtingsakte van de DPV ondertekenen, als voorzitter.

Het grootste bezwaar van Holwerda sr. had niet te maken met het feit dat men een vereniging wilde oprichten, maar met de wijze waarop dat het initiatief tot stand was ge-

komen. Holwerda vond het niet fair dat er vooraf, en ook tijdens het initiatief, niets door Van Giffen aan zijn directeur was meegedeeld. Op dat moment waren de onderlinge verhoudingen echter al zo verstoord, dat van beide zijden nog uit te praten zaken zich ontwikkelden tot onbespreekbare tegenstellingen.

Het gewraakte bericht

Kort geleden is het document waarin sprake was van de oprichting van een *Vereeniging tot behoud van praehistorische monumenten* in Drenthe teruggevonden. Het is een afschrift, door J.H. Holwerda jr. persoonlijk gemaakt, van een brief van R. Houwink, de latere eerste voorzitter van de DPV aan Van Giffen. Hij schrijft:

Aan den Weledelgeb. Heer A.E. van Giffen, conservator a/h Rijksmuseum van Oudheden Leiden

Naar aanleiding van het bezoek te Hoogeveen namens het Museum v.O. te Leiden, in verband met de tumi[u]li aldaar, hebben wij het genoegen U te kunnen mededeelen dat op Uw initiatief door ons is opgericht eene vereeniging in Drente genaamd: Vereeniging tot behoud van praehistorische monumenten. Deze vereeniging heeft inmiddels zich in verbinding gesteld met den eigenaar der bewuste [?] tumi[u]li aan den doorweg van Hoogeveen naar Pesse, met het gevolg dat zij deze in eigendom heeft verkregen. Aan een onderzoek van deze tumi[u]li staat dat thans niets meer in den weg; wij verzoeken U dus beleefd als de tijd daar is dit onderzoek te willen verrichten op een wijze als door U in korte trekken is aangegeven.

Hoogachtend

w. get. R. Houwink Hzn.

w. get. Mr. J. Meursing

De inhoud is duidelijk. Van Giffen heeft wel degelijk een belangrijke rol gespeeld bij de oprichting van de vereniging en het is vermoedelijk zijn door Houwink genoemde persoonlijke initiatief, dat bij de Holwerda's in het verkeerde keelgat is geschoten. Hij heeft dit op eigen houtje uitgevoerd, zonder een van de Holwerda's op de hoogte te stellen. Het zal de bedoeling zijn geweest dat de vereniging Van Giffen zou hebben uitgenodigd het onderzoek ter hand te nemen. Houwink maakt echter een cruciale fout. In plaats van de brief naar het huisadres van Van Giffen in Oegstgeest te sturen, zendt hij die naar het museum. Alle binnenkomende post loopt via het secretariaat en zo komt de brief onder ogen van een van de Holwerda's. Kort daarvoor heeft Van Giffen zijn eisen op tafel gelegd hoe het graafwerk in Nederland georganiseerd moet worden met de nadruk op zijn rol als onderzoeker in Drenthe. Een ongeschikter moment om de brief te sturen is er niet. Minder duidelijk is hoe het afloopt met de vereniging. Vermoedelijk is zij niet formeel opgericht in de vorm van een notarieel vastgelegd document. Het lijkt erop dat zij kort na de oprichting een stille dood is gestorven,



Afb 2. R. Houwink Hzn

omdat de stuwende kracht Van Giffen officieel geen mogelijkheden meer had zich actief met het archeologisch onderzoek in Drenthe bezig te houden. Zowel Houwink als Meursing zijn een jaar later betrokken bij de oprichting van de *Drentsch-Praehistorische Vereniging*

Besluit: geheime operaties

In 1913, en zeker na de oprichting van de DPV, is het voor Van Giffen moeilijk activiteiten in Drenthe te ontplooiën. Als assistent-conservator moet hij zich in 1913 bezighouden met zijn verdere scholing als archeoloog en heeft hij de taak de omvangrijke terpencollectie te ordenen en te beschrijven. Holwerda jr. voert in dat jaar een succesvolle opgraving uit in en rond het grote hunebed van Emmen, op de Schimmeres. Daarover verschijnen publicaties in het Nederlands en Duits. Met het verslag van zijn opgravingen in Drouwen van het jaar daarvoor, bouwt Holwerda een goede en gerespecteerde (internationale) naam op als onderzoeker van hunebedden.

Van Giffen is echter niet de man die men kort kan houden. In ieder geval in april/mei 1914 gaat hij enkele weekenden naar Zeijen om met F. Liefinck waarnemingen te doen op het Noordsche Veld. Ze corresponderen over hun plannen maar de brieven gaan naar zijn huisadres in Oegstgeest en niet naar zijn werkadres. Van Giffen bewaart die brieven en ze belanden uiteindelijk voor een deel in het archief van het Biologisch Archeologisch Instituut (BAI), nu Groninger Instituut voor de Archeologie (GIA) in Groningen. Liefinck heeft dan enkele proefsleuven gegraven en met de fiets gaan ze het gebied verkennen. Liefinck heeft nooit gecorrespondeerd met het RMO. Ook Houwink heeft na de oprichting van de DPV geen contact meer met Leiden.

Over wat Van Giffen allemaal doet in Drenthe in de jaren 1914-1917 is niet veel bekend. Hij moet wel contact hebben gehouden met de belangrijkste personen in het bestuur van de DPV, want zij zijn al op de hoogte van een belangrijke ontwikkeling in Leiden. Tijdens een vergadering van de Commissie van het Drents Museum kan Houwink op 9 november 1916 melden, dat het zeer waarschijnlijk is dat Van Giffen naar Groningen overgeplaatst zal worden om zich met het onderzoek naar de terpen in Friesland en Groningen te gaan bezighouden. De curatoren van de Leidse universiteit zullen dit bericht pas twee dagen later officieel vernemen.

Na een korte bespreking in de vergadering van 12 december 1916 kan de Commissie van het Drents Museum Van Giffen aanstellen als eerste conservator van het Provinciaal Museum. Daarna zullen ze, positief en negatief, nader kennis maken met de onstuitbare archeoloog, maar dan zijn we al weer veel verder in de historische periode van de vereniging en dat was niet het onderwerp van dit artikel.

verantwoording

Voor dit artikel is vooral het brievenarchief van het Rijksmuseum van Oudheden geraadpleegd. De achtergrond van het conflict tussen Holwerda en Van Giffen is te lezen in: Leo Verhart, 2005: Botsende noorderlingen, de Leidse jaren van A.E. van Giffen. In: E. Knol, A.C. Bardet & W. Prummel (red.) *Professor Van Giffen en het geheim van de wierden*. Groningen, 64-77.

Ik dank Tjalling Waterbolk en Egge Knol hartelijk voor de medewerking aan dit artikel en Peter Jan Bomhof en Anneke de Kemp van het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden voor de afbeelding van de opgraving Buinen.